ΕΤΟΣ Γ'—1900 + ΑΡ. 13 + 1 ΙΟΥΛΙΟΥ

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑΙ

1) Ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν Γυμνασίων καὶ τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων νὰ ἀναγινώσκωσιν ἄλλα βιβλία, ἐκτὸς τῶν ἐν τοῖς σχολείοις διδασκομένων;

2) Ἐπιβάλλεται τοῦτο;

3) Ἂν ἐπιβάλλεται, ποῖα βιβλία πρέπει νὰ συνιστῶνται εἰς αὐτοὺς πρὸς ἀνάγνωσιν;

Ἀποτείνων τὰς ἐρωτήσεις ταύτας πρὸς τοὺς συναδέλφους μου καθηγητὰς καὶ διδασκάλους, καὶ πρὸς πάντα λόγιον σκεπτόμενον ἐνίοτε περὶ τῆς μορφώσεως τῶν Ἑλληνοπαίδων, νομίζω ὅτι κινῶ ζήτημα πολλοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἀληθῶς. Πᾶς ὁ χρηματίσας διδάσκαλος, ἢ καὶ μόνον μαθητής, γνωρίζει τὰ συμβαίνοντα ἐν τοῖς σχολείοις. Οἱ περισσότεροι διδάσκαλοι αὐστηρῶς ἀπαγορεύουσιν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτῶν τὴν ἀνάγνωσιν ἄλλων βιβλίων πλὴν τῶν διδακτικῶν· αἱ δὲ λέξεις *μυθιστορήματα* καὶ *ἐλαφρὰ φιλολογία*, ὅροι, ὑφ' οὓς περιλαμβάνονται συνήθως ὅλα τὰ προϊόντα τοῦ νεωτέρου πνεύματος, προφέρονται ὑπὸ τῶν διδασκάλων τούτων μετ' ἀποστροφῆς καὶ περιφρονήσεως. Εἰς τὰς σχολὰς δὲ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ — ὅπως πρό τινων ἐτῶν καὶ παρ' ἡμῖν — καὶ βαρεῖαι ἐπιβάλλονται ποιναὶ εἰς πάντα μαθητήν, ὅστις ἤθελε φωραθῇ κάτοχος ἢ ἀναγνώστης τοιούτου ἔργου βεβήλου.

Ὑπάρχει βέβαια καὶ μειονότης τις διδασκάλων, ἐπιτρέπουσα τὴν ἀνάγνωσιν τοιούτων ἔργων· ἀλλὰ καὶ οὗτοι συνήθως ἀδιαφοροῦσι μόνον, δὲν θεωροῦσιν ὅμως καὶ καθῆκον ἑαυτῶν νὰ ὁδηγῶσι τοὺς μαθητάς των περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀναγνωσμάτων, γινόμενοι οἱονεὶ *προγνῶσται* τῆς πνευματικῆς τροφῆς τῶν εἰς αὐτοὺς ἐμπεπιστευμένων εὐεπιδράστων ψυχῶν.

Καὶ οἱ μαθηταὶ δὲ συνήθως εἰς δύο διαιροῦνται κατηγορίας· οἱ μὲν τολμηρότεροι καὶ φιλοκαινότεροι ἐξ αὐτῶν, ἐπιζητοῦντες τὸ τερπνὸν ἐκτὸς τῶν διδακτικῶν βιβλίων, ῥίπτονται ἀπροσέκτως εἰς τὰ τυχόντα ἀναγνώσματα, καὶ πληροῦσι τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν ἀπὸ τὰ καθ' ἑκάστην ἐκδιδόμενα παντοειδῆ *φυλλάδια*· οἱ δὲ συντηρητικώτεροι, καὶ εὐπειθέστεροι εἰς τὰς ἀποτροπὰς τοῦ διδασκάλου, μὲ προσοχὴν ἀποφεύγουσι πᾶσαν ἀνάγνωσιν ξένην πρὸς τὸ σχολεῖον. Πλεοναζουσι δὲ οἱ μὲν τῆς πρώτης κατηγορίας εἰς τὰ γυμνάσια τοῦ Βασιλείου, καὶ μάλιστα τῶν μεγαλητέρων πόλεων, οἱ δὲ εἰς τὰς ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνικὰς σχολάς.

Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ μένουσι, νομίζω, ζημιωμένοι. Οἱ πρῶτοι, οἱ τρόφιμοι τῶν μυθιστορημάτων, εὑρύνουσι μὲν ὁπωσοῦν τὸν πνευματικὸν αὐτῶν ὁρίζοντα, προσλαμβάνοντες ἐνίοτε καὶ θετικάς τινας γνώσεις ἱστορίας ἢ γεωγραφίας, ἀπομάσσουσι δὲ τὸ λεκτικὸν ὕφος τῶν ἀναγινωσκομένων καὶ κερδαίνουσιν ἐξ αὐτῶν τριβήν τινα καὶ εὐχέρειαν περὶ τὸ γράφειν· εἰς τὰς τάξεις δὲ αὐτῶν στρατολογοῦνται οἱ παντὸς βαθμοῦ καὶ πάσης εἰδικότητος δημοσιογράφοι καὶ δημοσιογραφίσκοι. Ἀλλ' ἀπέναντι τούτων τῶν ὠφελειῶν καὶ ὄχι ὀλίγας ὑφίστανται ζημίας οἱ ἄνευ ἐκλογῆς καὶ ἄνευ ὁδηγοῦ ἀναγινώσκοντες βιβλία· πρῶτον συνηθίζουσι τόσον εἰς τὴν ἄσκοπον πνευματικὴν τέρψιν, ὥστε ἐκνευρίζεται ἡ προσοχή των καὶ καθίστανται ἀνίκανοι διὰ μελέτας βαθυτέρας καὶ ἐπιπονωτέρας· ἀμελοῦσι δὲ ἕνεκα τούτου τελείως τὰ μαθήματά των, ἐπισύρουσι τὰς ἐπιπλήξεις τοῦ διδασκάλου, καὶ ἄκοντες συκοφαντοῦσιν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὰ προσφιλῆ των βιβλία ὡς αἴτια ἀμελείας καὶ ἀποτυχίας ἐν τῷ σχολείῳ καὶ καταισχύνης. Ἔπειτα, αἱ θετικαὶ αὐτῶν γνώσεις, εἰσαγόμεναι ἄνευ συστήματος, καὶ συνυφασμέναι μὲ τοὺς μύθους, εἶναι ἀσαφεῖς καὶ σφαλεραί· τρίτον ἐξάπτεται ἡ φαντασία των μέχρι φλεγμονῆς, ἐπικινδύνου ἐνίοτε καὶ εἰς αὐτὸ τὸ λογικόν των. Καὶ ἡ χρηστότης δὲ αὐτῶν καὶ ἡ οἰκογενειακὴ ἀνατροφὴ δεινὴν ὑφίστανται δοκιμασίαν ἀπὸ τὰ κακῶς ἐκλεγόμενα βιβλία. Καὶ ἡ περὶ τὴν γλῶσσαν δὲ ἄσκησις, γινομένη καὶ αὐτὴ ἄνευ συστήματος καὶ προσοχῆς, συχνὰ εἶναι πλημμελὴς καὶ ἐνίοτε γελοία.

Ἀλλὰ περισσότερα πάσχουσι κακὰ οἱ φρόνιμοι ἐκεῖνοι καὶ συντηρητικοί, οἱ καλοὶ καὶ ἄριστεῖς μαθηταί, οἱ ἐξορίζοντες ἐκ τῆς βιβλιοθήκης των πᾶν βιβλίον ἄσχετον πρὸς τὴν ἐν τῷ Γυμνασίῳ διδασκαλίαν. Αὐτῶν τὸ πνεῦμα μένει στενόν, ἡ καρδία ξηρά, ἡ γλῶσσα σχολαστικὴ καὶ ἀκανθώδης· ἐξερχόμενοι δὲ ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ γινόμενοι πολλάκις ἐπιστήμονες, εἶναι ἀνίκανοι νὰ ἐκφράσωσιν ἐμμελῶς μίαν γνώμην, νὰ διατυπώσωσιν ἐμμελῶς ἕνα στοχασμόν των· εἶναι ἀνίκανοι καὶ νὰ ἀναγνώσωσιν ἓν ἔργον τεχνικόν, νὰ κρίνωσιν ἓν καλλιτέχνημα, νὰ ἀπολαύσωσιν ἓν μέλος. Αὐτοὶ εἶναι οἱ ἰατροί, οἱ δικηγόροι, οἱ διδάσκαλοι, τῶν ὁποίων ἡ δυναμικὴ καὶ ἀθρωπιστικὴ δύναμις οὐδαμῶς διαφέρει ἀπὸ τὴν μόρφωσιν τοῦ παντοπώλου ἢ τοῦ ὑποδηματοποιοῦ.

Τὰ κακὰ ταῦτα δύναται, νομίζω, νὰ προλαμβάνῃ ὁ διδάσκαλος, ἐὰν θεωρήσῃ ὡς ἓν ἐκ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιβλεψιν τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ μαθητοῦ ἀναγνώσεων.

Ὁ διδάσκαλος δύναται καὶ ὀφείλει νὰ προτρέπῃ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἰς γνῶσιν καὶ τῶν πνευματικῶν προϊόντων τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Πρὸς τοῦτο δὲ ὀφείλει, ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ, νὰ συγκρίνῃ τοὺς διδασκομένους ποιητὰς ἢ ῥήτορας ἢ ἱστορικοὺς τῆς ἀρχαιότητος πρὸς τοὺς ὁμοτέχνους αὐτῶν νεωτέρους· νὰ ἀναλύῃ, τυχούσης περιστάσεως, δράματά τινα τοῦ Σαιξπήρου π.χ. ἢ τοῦ Κορνηλίου, νὰ καθιστᾷ εἰς αὐτοὺς οἰκείαν ὁπωσοῦν τὴν Γαλλικὴν φιλολογίαν, νὰ ταξινομῇ τὰς προσλαμβανομένας ἐντυπώσεις των ἐξ ἔργων ῥωμαντικῶν ἢ κλασικῶν ἢ πραγματιστικῶν, νὰ ὁμιλῇ ἐνθουσιωδῶς ὑπὲρ τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα θέλει νὰ συστήσῃ, ὁμιλῶν μετὰ ψυχρότητος περὶ ἔργων ἀναξίων ἀναγνώσεως — χωρὶς νὰποτρέπῃ διαρρήδην ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῶν, καθόσον ἐνίοτε αὐτὴ ἡ ἀποτροπὴ ἀποτελεῖ τὸ δέλεαρ διὰ τὸν περίεργον μαθητήν. Καθόλου γνωρίζων ἐν γενικωτάταις γραμμαῖς εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ τὴν ὕπαρξιν νεωτέρων φιλολογιῶν, νὰ μὴ ἀφίνῃ εἰς τὰς ψυχάς των, ὅπως σήμερον γίνεται, τὴν ψευδῆ ἔννοιαν, ὅτι πᾶσα ἡ πνευματικὴ τῆς ἀνθρωπότητος κίνησις περιορίζεται εἰς τὰς δύο κλασικὰς φιλολογίας· ἀλλὰ νὰ πείθῃ τοὺς μέλλοντας αὐτοὺς ἐπιστήμονας, ἢ καὶ ἁπλῶς ἀνθρώπους, ὅτι καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη—οἱ Ἄγγλοι, οἱ Γερμανοί, οἱ Ῥῶσοι, οἱ Ἰταλοί, οἱ Ἰνδοί, οἱ Πέρσαι, οἱ νεώτεροι τέλος Ἕλληνες,—παρήγαγον πνευματικὰ προϊόντα, κατώτερα μὲν ἴσως τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Σοφοκλέους, ἀλλ' ὅμως ἄξια ἐνδιαφέροντος καὶ γνώσεως διὰ πάντα μορφωμένον ἄνθρωπον, μέλλοντα ἐπὶ τέλους νὰ ζήσῃ μὲ τὸ νεώτερον τοῦτο πνεῦμα.

Ἀλλ' ἵνα ἡ γνώμη λάβῃ κῦρός τι πρακτικὸν καὶ τύπον συστηματικόν, εἶναι ἀνάγκη νὰ συζητηθῇ μεταξὺ τῶν διαφερομένων διὰ τὴν μόρφωσιν τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας.

Τολμῶ λοιπὸν νὰ ζητήσω ἀπὸ τὴν « Ἐθνικὴν Ἀγωγὴν» φιλοξενίαν τοῦ θέματός μου εἰς μίαν γωνίαν τῶν στηλῶν της, καὶ πρὸ παντός, εἰ δυνατόν, τὴν φωτισμένην καὶ περισπούδαστον γνώμην τῶν συντακτῶν της.

Ἐν Μεσσήνῃ. Α. ΤΡΑΥΛΑΝΤΩΝΗΣ

Η ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ [1]

[*Κατὰ τὸν Ἑρβέρτον Σπένσερ*].

Ἡ βάσις, ἐφ' ἧς ἡ γνώμη αὕτη στηρίζεται, εἶνε προφανὴς καὶ ἁπλοῦς ὁ εἰς αὐτὴν ἄγων συλλογισμός. Πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ νὰ παραβάλωμεν τὴν ἀναπτυξιν τῆς ζωῆς παρὰ τῷ παιδὶ καὶ τῷ ἐνήλικι, ἵνα πεισθῶμεν ὅτι ὁ πρῶτος ἔχει ἀνάγκην πλείονος τροφῆς ἢ ὁ δεύτερος. Καθ' ἑκάστην τὸ σῶμα τοῦ ἐνήλικος ὑφίσταται φθορὰν προερχομένην ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ μυϊκοῦ καὶ νευρικοῦ συστήματος καὶ τῶν σπλάγχνων, ὁ οὕτω δὲ φθειρόμενος ἱστὸς πρέπει ν' ἀνανεωθῇ. Καθ' ἑκάστην ἐπίσης τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀποβάλλει διὰ τῆς ἀκτινοβολίας ἱκανὴν ποσότητα θερμότητος, καὶ ἡ ἀπώλεια δὲ αὕτη εἶνε ἀνάγκη πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν ζωικῶν λειτουργιῶν ν' ἀναπληρωθῇ διὰ νέας παραγωγῆς θερμότητος, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον στοιχεῖά τινα τοῦ ἡμετέρου σώματος ὑφίστανται διηνεκῆ ὀξείδωσιν. Ἀναπλήρωσις λοιπὸν τῆς καθημερινῶς φθειρομένης ὕλης καὶ παραγωγὴ νέας θερμότητος εἶνε οἱ μόνοι λόγοι, δι' οὓς ὁ ἐνήλιξ ἔχει ἀνάγκην τροφῆς. Ἂς ἐξετάσωμεν τώρα τί συμβαίνει εἰς τὸ σῶμα τοῦ παιδός. Καὶ αὐτοῦ τὸ σῶμα ὑφίσταται φθορὰν ὕλης· ἡ ἀκάθεκτος αὐτοῦ ἐνέργεια πείθει ἡμᾶς ὅτι ἀναλόγως τοῦ ὄγκου αὐτοῦ ὑφίσταται ὅσην καὶ ὁ ἀνὴρ φθοράν. Καὶ αὐτὸς ὁμοίως ἀποβάλλει θερμότητα διὰ τῆς ἀκτινοβολίας· καὶ ἐπειδὴ τὸ σῶμα αὐτοῦ παρουσιάζει μεγαλειτέραν ἐπιφάνειαν ἐν σχέσει πρὸς τὸν ὄγκον αὐτοῦ ἢ τὸ τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἑπομένως ἀποβάλλει ταχύτερον τὴν θερμότητα, ἔχει διὰ τοῦτο καὶ ἀνάγκην πλείονος σχετικῶς θερμογόνου ὕλης. Ὥστε καὶ ἐὰν τὸ σῶμα τοῦ παιδὸς μὴ εἶχεν ἄλλην ἐπὶ πλέον ζωϊκὴν λειτουργίαν νὰ ἐκτελέσῃ, θὰ εἶχε καὶ οὕτως ἀνάγκην πλείονος ἀναλόγως τροφῆς. Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἀναπληρώσεως τῶν φθειρομένων ἱστῶν, πλὴν τῆς παραγωγῆς νέας θερμότητος, εἶνε ἀνάγκη καὶ νέοι ἱστοὶ νὰ πλασθῶσιν ἐν τῷ παιδικῷ σώματι πρὸς περαιτέρω αὐτοῦ διάπλασιν. Ἀφ' οὗ ἡ ἀπολεσθεῖσα ὕλη καὶ θερμότης ἀναπληρωθῇ, τὸ ὑπολειπόμενον ἐκ τοῦ προϊόντος τῆς πέψεως χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος, ἥτις μόνον διὰ τοῦ περισσεύματος τούτου δύναται νὰ γίνῃ ἀρτία, διότι, ὅπου δὲν γίνεται δι' αὐτοῦ, ὑπάρχει καταφανὴς ἐξασθένησις τοῦ ὀργανισμοῦ.

Πόσον δὲ ἐπιτακτικῶς ὁ ἄρτι ἀναπτυσσόμενος ὀργανισμὸς ζητεῖ ὕλην πρὸς ἀφομοίωσιν, βλέπει τις ἐκ τῆς παροιμιώδους μαθητικῆς πείνης τῆς οὐδέποτε πλέον ἀναφαινομένης κατὰ τὸν μετέπειτα βίον, ἐκ τῆς ταχείας ἐπανόδου τῆς ὀρέξεως παρὰ τοῖς παισί, καὶ ἔτι ἐκ τούτου, ὅτι ἐν λιμῷ ἐκ ναυαγίου ἢ ἄλλης αἰτίας προελθόντι τὰ παιδία ἀποθνήσκουσι πρῶτα.

Σαφῶς, ὡς πιστεύομεν, ἀποδειχθέντος ὅτι οἱ παῖδες ἔχουσιν ἀνάγκην πλείονος τροφῆς, ἔρχεται τὸ ζήτημα, ἂν τὴν ἀνάγκην ταύτην πρέπει νὰ θεραπεύσωμεν παρέχοντες εἰς αὐτοὺς μεγάλην μὲν ποσότητα τροφῆς, ἀλλ' ἐκ στοιχείων μετρίως θρεπτικῶν ἀποτελουμένην, ἢ ὀλιγωτέραν μὲν κατὰ τὸ ποσόν, ἀλλὰ πλείονα θρεπτικὰ στοιχεῖα συμπεπυκνωμένα ἐνέχουσαν. Ἡ διὰ μικρᾶς ὀηλ. ποσότητος κρέατος θρέψις κατορθοῦται διὰ μείζονος ποσότητος ἄρτου, δι' ἔτι δὲ μείζονος γεωμήλων καὶ οὕτως ἐφεξῆς, τῆς ποσότος αὐξανομένης καθ' ὅσον ἡ θρεπτικὴ δύναμις ἐλαττοῦται. Τί λοιπὸν ὀφείλομεν, νὰ παρέχωμεν εἰς τοὺς παῖδας ἐπαρκῆ ποσότητα τροφῆς ἐξ ἴσου θρεπτικῆς, ὅσον καὶ ἡ ὑπὸ τῶν ἐνηλίκων λαμβανομένη, ἢ νὰ ὑπερπληρῶμεν τὸν στόμαχον αὐτῶν διὰ μεγαλειτέρας μὲν ποσότητος τροφῆς, ἀλλὰ ποιότητος κατωτέρας; Ἡ ἀπάντησις εἶνε εὔκολος καὶ σαφής. Ὅσῳ μᾶλλον οἰκονομεῖται ἡ πεπτικὴ δύναμις, τοσούτῳ πλείονας διατηρεῖ ὁ ὀργανισμὸς δυνάμεις διὰ τὴν αὔξησιν καὶ τὴν δρᾶσιν. Αἱ λειτουργίαι τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων ἐκτελοῦνται διὰ μεγάλης καταναλώσεως αἵματος καὶ νευρικῆς ἐνεργείας· ὅτι δὲ ἡ κατανάλωσις αὕτη γίνεται πρὸς βλάβην τοῦ ὅλου συστήματος, μαρτυρεῖ ἡ κόπωσις, ἣν ὁ ἐνήλιξ αἰσθάνεται μετὰ δεῖπνον δαψιλές. Ὅταν ἡ ἀναγκαία θρέψις ἐπιτυγχάνηται διὰ μεγάλης ποιότητος τροφῶν ὀλίγον θρεπτικῶν, ὁ στόμαχος καὶ τὰ σπλάγχνα ὑποβάλλονται εἰς ἀγῶνα, εἰς ὅσον δὲν ἤθελον ὑποβληθῇ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ αὐτοῦ ἀποτελέσματος, ἐὰν ἡ λαμβανομένη τροφὴ ἦτο ὀλιγωτέρα μὲν τὴν ποσότητα, ἀλλὰ θρεπτικωτέρα. Ἡ ἐπὶ πλέον αὕτη ἐργασία ἀπόλλυται μάτην, ἔχει δὲ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐλάττωσιν τῶν δυνάμεων παρὰ τῷ παιδὶ ἢ τῆς αὐξήσεως ἢ ἀμφοτέρων. Συμπέρασμα λοιπὸν ἡμῶν εἶνε ὅτι ὀφείλομεν, ὅσον εἶνε δυνατόν, νὰ παρέχωμεν εἰς τοὺς παῖδας τροφὴν συνενοῦσαν τὰς θρεπτικὰς ἰδιότητας μετὰ τῶν πεπτικῶν.

Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι παῖδες ἀμφοτέρων τῶν φύλων δύνανται νὰ τρέφωνται μόνον διὰ φυτικῶν τροφῶν. Εἰς τὰς πλουσίας τάξεις εὑρίσκει τις παιδία, τὰ ὁποῖα, ἂν καὶ πολὺ ὀλίγον κρέας τρώγουσιν, ἐν τούτοις αὐξάνουσι καλῶς καὶ φαίνονται ὑγιῶς ἔχοντα· ἐπίσης δέ, ἂν καὶ ἡ ζωϊκὴ τροφὴ εἶνε σχεδὸν ἄγνωστος εἰς τὰ τέκνα τῶν ἐργατῶν, ταῦτα προάγονται εἰς ἀκμαίαν ἀνδρικὴν ὡριμότητα. Τὰ φαινόμενα ταῦτα φαίνονται ἐκ πρώτης ὄψεως ἀναιροῦντα τὴν γνώμην ἡμῶν, ἂν τις ὅμως κάλλιον ἐξετάσῃ, δὲν θ' ἀποδώσῃ εἰς αὐτὰ πολλὴν σημασίαν. Καὶ πρῶτον δὲν ἕπεται ἐκ τούτων ὅτι οἱ δι' ἄρτου καὶ γεωμήλων ζῶντες ἀναπτύσσονται τελείως· ἡ τῆς ἐργατικῆς τάξεως πρὸς τὴν εὐγενῆ ἐν Ἀγγλίᾳ παραβολὴ οὐδόλως μαρτυρεῖ ὑπὲρ τῆς φυτικῆς διαίτης. Ἔπειτα ἡ εὐρωστία δὲν ὁρίζεται μόνον διὰ τοῦ πάχους καὶ τοῦ μεγέθους, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀληθοῦς στερεότητος τοῦ σώματος· αἱ πλαδαραὶ σάρκες παρέχουσι σχεδὸν τὴν αὐτὴν ὄψιν, τὴν ὁποίαν καὶ αἱ στερεαί, ἀλλ' ἡ ἐλαχίστη δοκιμασία καθιστᾷ καταφανῆ τὴν μεταξὺ αὐτῶν διαφοράν. Ἡ ὑπερσαρκία παρὰ τοῖς ἐνήλιξιν εἶνε συνήθως σημεῖον ἀδυναμίας, καὶ οἱ ἀθληταὶ προσπαθοῦσι ν' ἀποβάλωσι διὰ τῆς ἐξασκήσεως μέρος τοῦ βάρους τῶν. Ἡ καλὴ λοιπὸν ὄψις τῶν κακῶς τρεφομένων παίδων οὐδὲν ἀποδεικνύει. Καὶ τέλος πλὴν τοῦ ἀναστήματος καὶ τῆς εὐσαρκίας πρέπει νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ ῥώμη· ὡς πρὸς τοῦτο δὲ ἡ μεταξὺ τῶν διὰ κρέατος καὶ τῶν διὰ γεωμήλων τρεφομένων παίδων παρατηρουμένη διαφορὰ εἶνε λίαν καταφανής. Καὶ ὡς πρὸς τὴν ζωηρότητα δὲ τήν τε φυσικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν τὸ τέκνον τοῦ χωρικοῦ ὑπολείπεται μεγάλως τοῦ τέκνου τοῦ πλουσίου.

Ἐὰν παραβάλωμεν διάφορα εἴδη ζώων ἢ φυλὰς ἀνθρώπων ἢ ζῷα τοῦ αὐτοῦ γένους καὶ ἀνθρώπους τῆς αὐτῆς φυλῆς, ἀλλὰ κατὰ διάφορον τρόπον τρεφομένους, ἔτι σαφέστερον θ' ἀποδειχθῇ ὅτι ***ὁ βαθμὸς τῆς ῥώμης ἐξαρτᾶται οὐσιωδῶς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς διατροφῆς.***

Ἡ ἀγελὰς τρεφομένη δι' οὐσιῶν ἐλάχιστα θρεπτικῶν, ὡς εἶνε τὰ χόρτα, ἔχει ἀνάγκην εὐρείας πεπτικῆς συσκευῆς πρὸς κατεργασίαν τῆς ἀπαιτουμένης ὑπερμεγέθους ποσότητος τροφῆς· τὰ ἄκρα αὐτῆς μικρὰ ἀναλόγως πρὸς τὸ σῶμα ὑποβαστάζουσι μετὰ κόπου τὸν ὄγκον αὐτοῦ· καὶ ἐπειδὴ πρὸς συντήρησιν τοιούτου σώματος καὶ πέψιν τοσαύτης τροφῆς καταναλίσκεται πολλὴ δύναμις, ὀλίγη δὲ ὡς πλεόνασμα ὑπολείπεται, τὸ ζῷον εἶνε ἀδρανὲς καὶ νωθρόν. Πρὸς τὴν ἀγελάδα ἂς παραβάλῃ τις τὸν ἵππον, ζῷον ὁμοιάζον μὲν αὐτῇ κατὰ τὴν κατασκευήν, ἀλλὰ συνηθίσαν νὰ τρέφηται δι' οὐσιῶν μᾶλλον συμπεπυκνωμένων. Τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἰδίως δὲ ἡ κοιλία, εἶνε μικρότερον τοῦ τῆς ἀγελάδος ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἄκρα, ἅτινα διὰ τοῦτο δὲν καταπονοῦνται ὑπὸ τὸ βάρος ἀπεράντου πεπτικοῦ συστήματος· καὶ ἐπειδὴ αἱ δυνάμεις αὐτοῦ δὲν δαπανῶνται τοσοῦτον εἰς τὴν πέψιν, ὅσον αἱ τῆς ἀγελάδος, εἶνε δραστηριώτερος, εὐκινητότερος, ζωηρότερος αὐτῆς. Ἐὰν προσέτι παραβάλῃ τις τὴν βλακώδη νωθρότητα τοῦ φυτοφάγου προβάτου πρὸς τὴν ζωηρότητα τοῦ διὰ κρέατος καὶ ἀλευρωδῶν οὐσιῶν τρεφομένου κυνός, βλέπει ἔτι μείζονα τὴν διαφοράν. Ἡ ζωηρὰ τέλος καὶ ἀδιάλειπτος κίνησις τῶν σαρκοφάγων ἐν τοῖς κλωβοῖς αὐτῶν, ὡς δύναταί τις νὰ ἴδῃ ἐν τοῖς ζωολογικοῖς κήποις, ἡ ἐμφαίνουσα πλησμονὴν δυνάμεων σπανίως εἰς τὰ φυτοφάγα παρατηρουμένην, καθιστᾷ καταφανεστάτην τὴν σχέσιν τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ τοῦ ποιοῦ τῆς τροφῆς καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐνεργείας τῶν ζώων.

Ὅτι αἱ διαφοραὶ αὗαι δὲν προέρχονται ἀμέσως ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ ὀργανισμοῦ, ὡς ἴσως τις θὰ διισχυρίζετο, ἀλλ' ἐκ τῆς ποιότητος τῆς τροφῆς, ἀπεδείχθη ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς παρατηρουμένης εἰς τὰ ζῷα τοῦ αὐτοῦ εἴδους. Αἱ τοῦ ἵππου ποικιλίαι παρέχουσι παράδειγμα τούτου ἁπλοῦν· ἂς παραβάλῃ τις τὸν βραδυκίνητον, μετ' εὐρείας κοιλίας καὶ κακῶς τρεφόμενον ἵππον τοῦ καρραγωγέως πρὸς ἵππον ὁρμικὸν ἢ κυνηγετι-

[1] Ἴδε σελ. 177.

κὸν τὸν λεπτοτέραν τὴν κοιλίαν ἔχοντα, ἰσχυρότερα τὰ ἄκρα, τρεφόμενον δὲ διὰ θρεπτικωτέρων οὐσιῶν. Ἢ ἂς λάβῃ τὸ παράδειγμα ἐκ τῶν ἀνθρώπων· ὁ Αὐστραλιανός, ὁ Δασοδίαιτος, ζῶντες διὰ ῥιζῶν καὶ καρπῶν, ἐντόμων καὶ ἄλλων παρομοίων ἥκιστα θρεπτικῶν οὐσιῶν, ἔχουσι σχετικῶς μικρὸν τὸ σῶμα, μεγάλην τὴν κοιλίαν, μαλακοὺς τοὺς μῦς καὶ ὀλίγον ἀνεπτυγμένους, καὶ εἶνε ἐντελῶς ἀνίκανοι νὰ διαγωνισθῶσι πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους εἰς τὴν πυγμὴν ἢ εἰς οἱονδήποτε ἄλλον ἐπὶ μακρότερον παρατεινόμενον ἀγῶνα. Ἀλλὰ τὰ ἄγρια φῦλα, ὡς οἱ Κάφροι, οἱ Ἰνδοὶ τῆς βορείου Ἀμερικῆς, οἱ Παταγόνες, οἵτινες τρώγουσι μεγάλας ποσότητας κρέατος, εἶνε ὑψηλοὶ τὸ ἀνάστημα, ἰσχυροί, ἐνεργητικοί. Ὁ κακῶς τρεφόμενος Ἰνδὸς κύπτει πρὸ τοῦ Ἄγγλου διὰ θρεπτικωτέρων οὐσιῶν τρεφομένου, ὑπολειπόμενος αὐτοῦ κατά τε τὴν διανοητικὴν καὶ τὴν φυσικὴν δύναμιν. Καὶ καθόλου ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ διὰ πολλῶν παραδειγμάτων ὅτι δραστήρια καὶ κατακτητικὰ ἀνεδείχθησαν τὰ φῦλα τὰ καλῶς τρεφόμενα.

Ὁ ἰσχυρισμὸς ἡμῶν καθίσταται ἔτι σαφέστερος, ἐὰν παρατηρήσωμεν ὅτι τὸ αὐτὸ ζῷον ἢ πρόσωπον δύναται περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον νὰ ἐργασθῇ, καθ' ὅσον ἡ τροφὴ τὴν ὁποίαν λαμβάνει εἶνε περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον περιεκτικὴ οὐσιωδῶν στοιχείων. Παρετηρήθη ἤδη ὅτι ὁ εἰς ἐλευθέραν βοσκὴν ἀπολυόμενος κατὰ τὸ ἔαρ ἵππος δύναται μὲν νὰ παχυνθῇ, ἀλλὰ πάντοτε ἀποβάλλει μέρος τῶν δυνάμεών του, ὡς φαίνεται εὐθὺς μετὰ ταῦτα, ὅτε πάλιν φέρεται εἰς τὴν ἐργασίαν. «Ἄμεσον ἀποτέλεσμα τοῦ χλωροῦ τούτου χόρτου διδομένου ὡς τροφῆς εἰς τοὺς ἵππους εἶνε ἡ χαλάρωσις τοῦ μυϊκοῦ συστήματος· τὸ χόρτον εἶνε ἐπιτήδειον νὰ παχύνῃ βοῦν μέλλοντα νὰ ἐκτεθῇ εἰς πώλησιν ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἀλλ' οὐδόλως παρασκευάζει κυνηγετικὸν ἵππον». Παρετηρήθη τῷ ὄντι πάντοτε ὅτι, ὅταν ὁ κυνηγετικὸς ἵππος ἀφίνεται εἰς ἐλευθέραν βοσκὴν κατὰ τὸ ἔαρ, εἶνε ἀνάγκη ἔπειτα νὰ τραφῇ ἐπί τινας μῆνας ἐν τῷ σταύλῳ, ἵνα δυνηθῇ ν' ἀκολουθῇ τοὺς κύνας, δὲν ἀναλαμβάνει δὲ τελείως πρὸ τῆς ἐπομένης ἀνοίξεως. Νεώτερον πρακτικὸν ἀξίωμα ὑπὸ τοῦ Apperley συνιστώμενον εἶνε ὅτι, «οὐδέποτε ὁ ἵππος πρέπει ν' ἀπολύεται εἰς ἐλευθέραν βοσκὴν εἰμὴ εἰς ἐξαιρετικὰς καὶ λίαν εὐνοϊκὰς περιστάσεις, ἀλλὰ νὰ τρέφεται διαρκῶς ἐν τῷ σταύλῳ», ἤτοι οὐδέποτε πρέπει νὰ τρέφεται κακῶς. Μόνον διὰ τῆς παρατεταμένης χρήσεως θρεπτικῆς τροφῆς ἀναπτύσσει ὁ ἵππος πολλὴν δύναμιν. Τοῦτο εἶνε τόσον ἀληθές, ὥστε κατὰ τὸν Apperley διὰ τῆς μακρᾶς χρήσεως περιεκτικῶν τροφῶν κατορθοῦται, ὥστε ἵππος μετρίας δυνάμεως νὰ ἐξισωθῇ πρὸς ἵππον πρώτης δυνάμεως κατὰ τὸν συνήθη τρόπον τρεφόμενον. Εἶνε δὲ ἱκανῶς γνωστὸν ὅτι οἱ θέλοντες νὰ διατρέξῃ ὁ ἵππος τῶν διπλάσιον δρόμον, δίδουσιν εἰς αὐτὸν πίσα καὶ φασιόλους, τροφὴν περιέχουσαν ἐν μείζονι ἀναλογίᾳ ἀζωτούχους ἢ ἱστοπλαστικὰς οὐσίας παρὰ ἡ συνήθης κριθή.

Ὡς πρὸς τὸν ἄνθρωπον τὸ πρᾶγμα ἐβεβαιώθη ἔτι σαφέστερον. Καὶ περὶ μὲν τῆς διαίτης τῶν ἀθλητῶν εἶνε γνωστὸν ὅτι συμμορφοῦνται ἀκριβέστατα πρὸς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἀρχήν· θ' ἀναφέρωμεν δὲ ἐνταῦθα τὴν γνώμην, ἣν ἐκ πείρας ἐργολάβοι σιδηροδρόμων ἐσχημάτισαν περὶ τῶν διαφόρως τρεφομένων ἐργατῶν. Παρετηρήθη ἀπὸ πολλοῦ ὅτι τὰ πληρώματα τοῦ Ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ τὰ δι' ἀφθόνου κρέατος τρεφόμενα εἶνε ἐνεργητικώτερα τῶν πληρωμάτων τῶν ἄλλων στόλων τῶν δι' ἀλευρωδῶν οὐσιῶν μᾶλλον τρεφομένων. Τοῦτο ἔχοντες ὑπ' ὄψιν οἱ Ἄγγλοι, οἱ ἀναλαβόντες τὴν ἐκτέλεσιν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ἐπὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης, εὗρον σύμφορον νὰ καλέσωσι τοὺς ἐργάτας των ἐξ Ἀγγλίας. Ὅτι ἡ ὑπεροχὴ αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν διαφορὰν τῆς τροφῆς καὶ οὐχὶ τῆς φυλῆς, ἀποδεικνύεται ἐκ τούτου ὅτι, ὅταν πληρώματα τῶν ἄλλων στόλων τρέφωνται καθ' ὃν τρόπον καὶ τὰ Ἀγγλικά, καθίστανται κατὰ πολὺ ὅμοια πρὸς αὐτὰ κατὰ τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν ἀντοχήν. Εἰς ταῦτα προσθέτομεν καὶ τὴν ἰδίαν ἡμῶν μαρτυρίαν βασιζομένην εἰς ἑξάμηνον πεῖραν καθαρῶς φυτικῆς διαίτης, ἐξ ἧς ἐπείσθημεν ὅτι ἡ ἀποχὴ τοῦ κρέατος ἐπιφέρει ἐλάττωσιν τῆς φυσικῆς καὶ τῆς διανοητικῆς δυνάμεως.

Καὶ ἤδη τί ἐξάγεται ἐκ πάντων τούτων ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἁρμοζούσης εἰς τοὺς παῖδας τροφῆς; ὅτι καὶ δυνατὸν ἐὰν ἦτο διὰ διαίτης ὀλίγον θρεπτικῆς νὰ φθάσῃ παῖς τις εἰς ἴσην ἀνάπτυξιν ἀναστήματος καὶ εὐσαρκίας, εἰς ὅσην καὶ παῖς διὰ θρεπτικωτέρων οὐσιῶν τρεφόμενος, θὰ ὑπῆρχε πάντοτε μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τῶν ἱστῶν, ὅτι ἡ καλὴ τροφὴ εἶνε ἀπαραίτητος εἰς τὴν ἀρτίαν αὔξησιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν ῥώμης, ὅτι δύνανται μὲν παῖδες μικρὰν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ἐργασίαν ἐκτελοῦντες κάλλιστα νὰ ζῶσι δι' ἀλευρωδῶν τροφῶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ οἱ ἔχοντες πλὴν τοῦ σχηματισμοῦ νέων ἱστῶν καὶ εἰς πολλὴν μυϊκὴν καὶ πνευματικὴν κόπωσιν νὰ ἐπαρκέσωσιν, ὅτι ἑπομένως, ἐὰν μὴ παρέχεται εἰς αὐτοὺς τροφὴ ἱκανῶς θρεπτική, παρακωλύεται ἢ ἡ αὔξησις ἢ ἡ σωματικὴ ῥώμη ἢ ἡ πνευματικὴ ἐνέργεια αὐτῶν κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ τὸν ὀργανισμὸν ἑκάστου. Νομίζομεν ὅτι οὐδεὶς ὀρθοφρονῶν θ' ἀμφιβάλῃ περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ συμπεράσματος.

Πρὶν εἰς ἄλλο ζήτημα μεταβῶμεν, κρίνομεν καλὸν νὰ εἴπωμεν ἔτι ὀλίγα περὶ τῆς ποικιλίας, ἥτις πρέπει νὰ εἰσάγεται εἰς τὴν δίαιταν. Καὶ ὡς πρὸς ταύτην ἡ δίαιτα τῶν παίδων εἶνε λίαν

ἐλαττωματική. Ἐὰν μὴ εἶνε καταδεδικασμένοι ὡς οἱ στρατιῶται ἡμῶν εἰς εἰκοσαετῆ χρῆσιν βοείου βραστοῦ, τρέφονται ὅμως μετὰ μονοτονίας οὐδὲν ἧττον ἀντιβαινούσης εἰς τοὺς νόμους τῆς ὑγιεινῆς. Κατὰ τὸ γεῦμα ἀληθῶς λαμβάνουσι τροφὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀνάμικτον καὶ παραλλάσσουσαν καθ' ἑκάστην, ἀλλὰ τὸ πρόγευμα αὐτῶν μετὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε μονοτόνου τάξεως συνίσταται ἐξ ἄρτου καὶ γάλακτος ἢ τείου μετὰ βουτύρου ἢ ἄλλου τινὸς καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιμονῆς τὴν ἑσπέραν ἐπαναλαμβάνεται ἡ αὐτὴ τάξις.

Ἡ συνήθεια αὕτη δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὰς ἐνδείξεις τῆς φυσιολογίας. Ὁ κόρος ὁ διὰ τῆς συχνῆς χρήσεως τοῦ αὐτοῦ φαγητοῦ παραγόμενος καὶ ἡ ἡδονή, ἣν προξενεῖ φαγητόν, ὅπερ ἐπὶ μακρὸν δὲν ἐγεύθημεν, δὲν στεροῦνται σημασίας, ὡς πολλοὶ ἐλαφρῶς πιστεύουσιν· εἶνε ὠφέλιμοι ἐρεθισμοί, δι' ὧν ἡ φύσις ἀπαιτεῖ τὴν ἀλλαγὴν τῆς τροφῆς. Ἀπεδείχθη διὰ πολλῶν πειραμάτων ὅτι οὐδὲν σχεδὸν τρόφιμον ὑπάρχει οὐδ' ἐξ αὐτῶν τῶν περιεκτικωτάτων δυνάμενον νὰ χορηγήσῃ ἐν ποσότητι ἐπαρκεῖ πάντα τὰ στοιχεῖα τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὰς κυρίας ζωϊκὰς λειτουργίας. Ἐντεῦθεν δ' ἕπεται ὅτι ὠφέλιμον εἶνε νὰ μεταβάλλεται ἑκάστοτε τὸ εἶδος τῆς τροφῆς. Ἑτέρα ἀλήθεια καλῶς γνωστὴ εἰς τοὺς φυσιολογοῦντας εἶνε ὅτι ἡ ἰδιαιτέρα ἡδονή, ἣν αἰσθανόμεθα γευόμενοι φαγητά τινα, εἶνε καλὸν ἐξεγερτικὸν τῶν νεύρων, ὅπερ ἐπιταχύνον τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας καὶ ὠθοῦν μετὰ πλείονος δυνάμεως τὸ αἷμα βοηθεῖ εἰς τὴν πέψιν.

Πλὴν τῆς περιοδικῆς ἀλλαγῆς τῆς τροφῆς οὐχ ἧττον ἀξία συστάσεως διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους εἶνε καὶ ἡ ἐν τῷ αὐτῷ φαγητῷ ἀνάμιξις ποικίλων στοιχείων. Ὡς πρόχειρον τούτου ἀπόδειξιν δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν τὴν σχετικὴν εὐκολίαν, μεθ' ἧς ὁ στόμαχος χωνεύει γαλλικὸν δεῖπνον ὑπέρμετρον μὲν κατὰ τὸ ποσόν, ἀλλὰ ποικιλώτατον κατὰ τὰ εἴδη τῶν λαμβανομένων τροφῶν· ὀλίγοι θὰ εὑρεθῶσιν οἱ δυνάμενοι νὰ διισχυρισθῶσιν ὅτι τὸ αὐτὸ μέτρον τροφῆς ἐξ ἑνὸς εἴδους, ὅσον καὶ ἂν εἶνε αὕτη καλῶς παρεσκευασμένη, δύναται νὰ πέψῃ ὁ στόμαχος μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας. Καὶ ἄλλην δὲ ἀπόδειξιν εὑρίσκει ὁ βουλόμενος εἰς πᾶν νεώτερον ἔργον περὶ κτηνοτροφίας. Τὰ ζῷα ἀναπτύσσονται κάλλιον, ὅταν ἑκάστοτε ἡ τροφὴ αὐτῶν ἀποτελῆται ἐκ πολλῶν διαφόρων οὐσιῶν· τὰ γενόμενα πειράματα «παρέχουσιν ὁριστικὴν ἀπόδειξιν τῶν πλεονεκτημάτων ἢ μᾶλλον τῆς ἀνάγκης τῆς ἀναμίξεως τῶν οὐσιῶν πρὸς παραγωγὴν τοῦ καταλληλοτάτου διὰ τὰς λειτουργίας τοῦ στομάχου μίγματος».

Ἐὰν τις ἀντείπῃ ὅτι ἡ ἑκάστοτε ἀλλαγὴ καὶ ποικίλη σύνθεσις τοῦ φαγητοῦ τῶν παίδων θὰ παρεῖχε λίαν ἐπίπονον φροντίδα, ἃς ἀναλογισθῇ ὅτι, ἀφοῦ οὐδεμία φροντὶς θεωρεῖται λίαν μεγάλη, ὅταν ὑπηρετῇ τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν, πολὺ ὀλιγώτερον πρέπει νὰ θεωρῆται τοιαύτη, ὅταν ὑπηρετῇ τὴν σωματικὴν πολλῷ σπουδαιοτέραν διὰ τὴν μέλλουσαν αὐτῶν εὐημερίαν. Πρὸς δὲ εἶνε λυπηρὸν καὶ ἀληθῶς παράδοξον διὰ μὲν τὴν πάχυνσιν τῶν ζῴων τοσαύτη φροντὶς εὐχαρίστως νὰ λαμβάνεται, διὰ δὲ τὴν διατροφὴν τῶν τέκνων παρομοία φροντὶς νὰ θεωρῆται ἀνιαρά.

Ὀλίγα ἔτι θὰ προσθέσωμεν δι' ἐκείνους, οἵτινες ἤθελον ἀποδεχθῇ καὶ ἐφαρμόσῃ τὸ διαιτητικὸν σύστημα, περὶ οὗ ἀνωτέρω ὁ λόγος. Ἡ μεταβολὴ δὲν πρέπει νὰ γίνῃ ἀποτόμως· διότι δίαιτα ὀλίγον θρεπτική, ὅταν ἐπὶ μακρὸν παρατείνεται, ἐξασθενίζει εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τὸ πεπτικὸν σύστημα, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ δεχθῇ τροφὴν ἀδροτέραν. Ἡ ἀνεπαρκὴς θρέψις εἶνε αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν αἰτία δυσπεψίας, ὡς παρετηρήθη καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ζῷα. Διὰ τοῦτο, ὅταν τις εἶνε ἀδύνατος, ἡ μετάβασις εἰς θρεπτικωτέραν δίαιταν πρέπει νὰ γίνεται βαθμηδὸν κατὰ τὴν βαθμιαίαν τῶν δυνάμεων ἐπαύξησιν. Καθόλου δὲ πρέπει ν' ἀποφεύγεται ἡ καθ' ὑπερβολὴν λῆψις θρεπτικῶν οὐσιῶν· ἐν ἑκάστῳ φαγητῷ ὁ στόμαχος πρέπει νὰ λαμβάνῃ τροφὴν ἱκανὴν νὰ πληρώσῃ αὐτόν, ἔχουσαν ἄρα ἱκανόν τινα ὄγκον, καίτοι ἡ δύναμις τῶν πεπτικῶν ὀργάνων εἶνε μικροτέρα μὲν παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις καὶ καλῶς τρεφομένοις λαοῖς, μεγαλειτέρα δὲ παρὰ τοῖς ἀγρίοις τοῖς κακῶς τρεφομένοις, δύναται δ' ἴσως ἐν τῷ μέλλοντι ἔτι μᾶλλον νὰ ἐλαττωθῇ· ἀλλ' ἐν τῷ παρόντι ἡ τροφὴ πρέπει νὰ εἶνε ἴση πρὸς τὸ μέτρον τοῦ στομάχου. Τὸ γενικὸν δὲ ἡμῶν συμπέρασμα εἶνε ὅτι ἡ τροφὴ τοῦ παιδὸς πρέπει νὰ εἶνε λίαν θρεπτική, νὰ μεταβάλλεται διαρκῶς, νὰ ποικίλλῃ ἐν ἑκάστῳ φαγητῷ καὶ νὰ εἶνε ἄφθονος.

Ὅ,τι παρετηρήσαμεν ὡς πρὸς τὴν τροφήν, τοῦτ' αὐτὸ ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν καὶ ὡς πρὸς τὸ ἔνδυμα. Καὶ ἐν αὐτῷ ἀναφαίνεται ὁ ἀσκητισμὸς τείνων νὰ καταστήσῃ αὐτὸ ἀνεπαρκές. Ὑπάρχει θεωρία τις σφόδρα διαδεδομένη, ἣν ἀορίστως καὶ ἀνεξελέγκτως οἱ ἄνθρωποι ἀποδέχονται, ὅτι δηλ. τὰ σωματικὰ αἰσθήματα δὲν πρέπει ν' ἀξιῶνται προσοχῆς. Εἰς τὴν ἁπλουστέραν δ' αὐτῆς μορφὴν ἀναγομένη ἡ θεωρία αὕτη οὐδὲν ἄλλο διδάσκει ἢ ὅτι τῶν αἰσθημάτων τούτων σκοπὸς εἶνε οὐχὶ νὰ διδάξωσιν, ἀλλὰ ν' ἀποπλανήσωσιν ἡμᾶς. Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε μεγάλη πλάνη· εὐτυχῶς ἡ σωματικὴ ἡμῶν σύστασις εἶνε πολὺ διάφορος. Ἐκθέτομεν τὸ σῶμα εἰς πάθη καὶ κινδύνους, οὐχὶ ὅταν ὑπακούωμεν εἰς τὰ συναισθήματα ταῦτα, ἀλλ' ὅταν ἀπειθῶμεν εἰς αὐτά· δὲν εἶνε κακὸν τὸ νὰ τρώγωμεν, ὅταν πεινῶμεν, ἀλλ' ὅταν δὲν πεινῶμεν δὲν βλάπτεταί τις ἀναπνέων τὸν δροσερὸν ἀέρα, τόσον εὐάρεστον εἰς πάντα ὑγιῶς ἔχοντα, ἀλλ' ἀνα-

πνέων τὸν ἀκάθαρτον παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν πνευμόνων· οὐδὲ προξενεῖται κακόν τι εἰς τὸ σῶμα ἐκ τῆς ὠφελίμου ἐκείνης ἀσκήσεως, εἰς ἣν αὐτὴ ἡ φύσις ὠθεῖ ἡμᾶς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀδιαφορίας πρὸς τὰς φυσικὰς παρορμήσεις. Ὁμοίως δ' ἐπιβλαβὴς εἶνε οὐχὶ ἡ μετρία καὶ ἀβίαστος πνευματικὴ ἐργασία, ἀλλ' ἐκείνη, ἣν ἐπιμόνως παρὰ τὴν κεφαλαλγίαν καὶ τὴν ὑπερβολικὴν τοῦ προσώπου θερμότητα παρατείνομεν, καὶ ἐπικίνδυνος εἶνε οὐχὶ ἡ εὐάρεστος ἢ ἀδιάφορος σωματικὴ γύμνασις, ἀλλ' ἡ ἐπὶ μακρότερον γιγνομένη παρὰ τὴν ἐξάντλησιν τῶν δυνάμεων. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι παρ' ἐκείνοις, οἵτινες δὲν ἔζησαν σωφρόνως, τὰ αἰσθήματα δὲν εἶνε πάντοτε ἀσφαλεῖς ὁδηγοί· οἱ ἔτη διαγαγόντες ἐγκλειστοι ἐν τῷ οἴκῳ, οἱ καταπονήσαντες τὸν ἐγκέφαλον διὰ πολλῆς πνευματικῆς ἐργασίας, ὀλίγον δὲ τὸ σῶμα ἀσκήσαντες, οἱ δειπνοῦντες καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ ὡρολογίου, οὐχὶ δὲ τοῦ στομάχου, δύνανται κάλλιστα ν' ἀποπλανηθῶσιν ὑπὸ στρεβλῶν αἰσθημάτων· ἀλλ' ἡ ἀνώμαλος αὕτη κατάστασις εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀπειθείας εἰς τὰ ὀρθῶς ἔχοντα σωματικὰ αἰσθήματα· διότι, ἐὰν μηδέποτε παιδιόθεν ἐδεικνύοντο ἀπειθεῖς πρὸς ὅ,τι δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν ***φυσικὴν συνείδησιν***, αὕτη οὐδόλως ἤθελε διαστραφῇ, ἀλλὰ θὰ διέμενεν ἀσφαλὴς ὁδηγός.

Καὶ ἵνα περιορισθῶμεν εἰς τὰ σωματικὰ αἰσθήματα τοῦ ψυχροῦ καὶ τοῦ θερμοῦ, λέγομεν ὅτι πᾶς τρόπος τοῦ ἐνδύεσθαι μὴ προσέχων εἰς τὰ αἰσθήματα ταῦτα πρέπει ν' ἀποδοκιμάζεται. Ἡ κοινὴ γνώμη περὶ σκληραγωγίας τοῦ σώματος εἶνε πεπλανημένη καὶ ὀλεθρία· πολλὰ παιδία σκληραγωγοῦνται τόσον καλῶς, ὥστε καταλείπουσι τὸν κόσμον τοῦτον, τὰ δ' ἐπιζῶντα ἢ ἔχουσι τὴν ὑγείαν ἐπισφαλῆ ἢ ἀτελῆ τὴν αὔξησιν. « Ἡ λεπτορυὴς αὐτῶν ὄψις, λέγει ὁ καθηγητὴς Combe, παρέχει ἀπόδειξιν τοῦ προξενηθέντος εἰς αὐτὰ κακοῦ, καὶ αἱ συχναὶ αὐτῶν ἀσθένειαι ὤφειλον νὰ εἶνε ἐπαρκὲς μήνυμα εἰς τοὺς ἀπερισκέπτους γονεῖς». Ὁ συλλογισμός, ἐφ' οὗ ἡ θεωρία αὕτη τῆς σκληραγωγίας στηρίζεται, εἶνε σφόδρα ἐπιπόλαιος· πλούσιοι βλέποντες ὅτι τὰ τέκνα τῶν χωρικῶν παίζουσιν ἡμίγυμνα ἐν ὑπαίθρῳ καὶ τὴν εὐεξίαν καθόλου τῶν ἀγροδιαίτων παρατηροῦντες ἐξήγαγον τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ὑγεία εἶνε ὁ καρπὸς τοῦ ἐλαφροῦ ἐνδύματος καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐνδύωσιν ἐλαφρῶς καὶ τὰ ἑαυτῶν τέκνα, χωρὶς νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ παιδία ἐκεῖνα τὰ τρέχοντα καὶ πηδῶντα εἰς τὰς πλατείας τοῦ χωρίου ζῶσι πολλαχῶς ὑπὸ καλλιτέρους ὅρους, ὅτι διέρχονται τὸν χρόνον ἐν συνεχεῖ παιδιᾷ, ὅτι ἀναπνέουσι τὸν καθαρὸν ἀέρα καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ ὅτι δὲν καταπονοῦνται δι' ὑπερβολικῆς πνευματικῆς ἐργασίας. Δὲν ἔπρεπε λοιπὸν νὰ λέγωσιν ὅτι τὸ ἔνδυμα καθιστᾷ αὐτὰ ὑγιᾶ, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι εἶνε ὑγιᾶ παρὰ τὸ ἐλαφρὸν ἔνδυμα.

Ὅτι ἡ ἐκ τῶν ἐλαφρῶν ἐνδυμάτων προξενουμένη ἀπώλεια τῆς ζωϊκῆς θερμότητος εἶνε ἐπιβλαβὴς εἰς τοὺς παῖδας, δὲν εἶνε δύσκολον ν' ἀποδειχθῇ. Ὅταν ὁ ὀργανισμὸς εἶνε ἀρκούντως ἰσχυρός, ὥστε νὰ ὑποφέρῃ τὸ ψῦχος, οἱ παῖδες ἐκτιθέμενοι εἰς αὐτὸ σκληραγωγοῦνται ἀληθῶς, ἀλλ' οὐχὶ ἄνευ βλάβης τῆς αὐξήσεως. Ἡ ἀλήθεια αὕτη εἶνε καταφανὴς ἐπί τε τῶν ζῴων καὶ τῶν ἀνθρώπων ἐξεταζομένη. Οἱ ἵπποι τῶν νήσων Shetland ζῶσιν ἐν θερμοκρασίᾳ πολὺ ταπεινοτέρᾳ ἢ οἱ ἵπποι τῆς μεσημβρινῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' εἶνε νᾶνοι· τὰ πρόβατα τῶν Σκωτικῶν ὀρέων ἔχουσι μικρὸν τὸ σῶμα ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ Ἀγγλικά· εἰς τὰς ἀρκτικὰς καὶ ἀνταρκτικὰς χώρας ὁ ἄνθρωπος ὑπολείπεται τοῦ κοινοῦ ἀναστήματος· οἱ Λάπωνες καὶ οἱ Ἐσκιμῶοι π. χ. ἔχουσι λίαν βραχὺ τὸ ἀνάστημα καὶ οἱ αὐτόχθονες τῆς Γῆς τοῦ Πυρὸς οἱ βαδίζοντες γυμνόποδες ὑπὸ κλῖμα ψυχρὸν εἶνε κατὰ τὸν Δαρβῖνον τόσον ἄσχημοι καὶ ἀτροφικοί, « ὥστε μετὰ δυσκολίας δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι εἶνε ἀνθρώπινα ὄντα ».

Ἡ ἐπιστήμη ἐξηγεῖ τὴν ἐλλιπῆ ταύτην ἀνάπτυξιν διὰ τῆς ἀπωλείας τῆς ζωϊκῆς θερμότητος. Ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς διὰ τῆς συνεχοῦς ἀκτινοβολίας ἀποβαλλομένης θερμότητος εἶνε ἀνάγκη νὰ γίνεται ἐν τῷ σώματι διαρκὴς ὀξείδωσις οὐσιῶν τινων, αἵτινες ἄλλως θὰ ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὴν θρέψιν· κατὰ λόγον δὲ τῆς ἀποβαλλομένης θερμότητος πρέπει ν' αὐξάνεται ἡ θερμότης τῶν ὀξειδουμένων οὐσιῶν. Ἀλλ' ἡ δύναμις τῶν πεπτικῶν ὀργάνων ἔχει ὅρια· ὅταν λοιπὸν ταῦτα ἔχωσι νὰ παρασκευάσωσι μεγάλην ποσότητα ὕλης πρὸς διατήρησιν τῆς θερμοκρασίας τοῦ σώματος, δὲν δύνανται νὰ παρασκευάσωσιν ἀρκετὴν πρὸς σχηματισμὸν τοῦ σώματος· ἡ μεγάλη κατανάλωσις θερμογόνου ὕλης ἐπάγει ἐλάττωσιν τῆς δι' ἄλλην χρῆσιν προωρισμένης ὕλης, ἕνεκα δὲ τούτου τὸ σῶμα μένει βραχὺ ἢ ὑπολείπεται κατὰ τὴν ποιότητα τῶν ἱστῶν ἢ πάσχει ἀμφότερα.

[Ἕπεται συνέχεια]

Η ΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

[*Κατὰ τὸν ἰατρὸν Καδαρέκ*].

Αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην νὰ πραγματευθῶ τὸ θέμα τοῦτο, διότι πρὸ ὀλίγου ἐξήτασα ἕνα νεανίαν δεκατετραέτην, τὸν ὁποῖον ἡ οἰκογένειά του ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ αὐτῆς ὑπὲρ τῆς καθαρᾶς καὶ ἀποκλειστικῆς φυτοφαγικῆς διαίτης ἀφῆκεν ἁπλούστατα ν' ἀποθάνῃ ἐκ μαρασμοῦ. . . Ὡραία πλάνη, τῇ ἀληθείᾳ ! Οὐδεὶς περισσότερον ἐμοῦ

ἀναγνωρίζει τὴν ὠφέλειαν, ἣν προξενοῦσιν αἱ φυτικαὶ οὐσίαι εἰς τὴν θρέψιν τῶν μεγάλων καθὼς καὶ τῶν μικρῶν. Οὐδεὶς δὲ περισσότερον ἐμοῦ δυσπιστεῖ ὡς πρὸς τὴν ὠφέλειαν τῆς διὰ τῆς κρεοφαγίας θρέψεως τῶν μικρῶν παιδίων. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξηγώμεθα. Οἱ μεγάλοι καὶ οἱ μικροὶ ἔχουν ἀνάγκας διαφόρους. Κατὰ τὴν περίοδον καθ' ἣν τὰ ὄργανα αὐξάνονται καὶ ἀναπτύσσονται μετὰ ἐξαιρετικῆς ταχύτητος, ὅτε τὸ παιδίον διὰ τοῦ ἐγκεφάλου του ὑφίσταται ἀπώλειαν δυνάμεων πολὺ μεγαλειτέραν ἢ ὅσην ὁ ἐργάτης διὰ τῶν μυῶνων του, δὲν εἶνε λογικὸν νὰ προσπαθῶμεν ν' ἀναπληρώσωμεν διὰ χορταρικῶν τὰς ζημίας. Τὸ κρέας ἀπομένει πάντοτε κατὰ τὴν περίστασιν καὶ τὴν περίοδον ταύτην τὸ κύριον μέσον τῆς ἐπανορθώσεως τῶν ὀργάνων, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ γίνεται κατάχρησις αὐτοῦ καὶ νὰ συνοδεύεται ὑπὸ ποικιλίας τροφῶν.

Ποίαν ποσότητα κρέατος πρέπει νὰ παρέχωμεν εἰς τὰ παιδία τὰ εὑρισκόμενα περὶ τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας των ;

Ἡ δόσις κατὰ τὴν γνώμην μου πρέπει νὰ ποικίλλῃ ἀναλόγως τῆς πεπτικῆς ἱκανότητος τῶν παιδίων καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ ὀργανισμοῦ των ἀπὸ 120 μέχρις 150 γραμμαρίων[1] καθ' ἑκάστην, δεδομένου ὄντος ἐννοεῖται ὅτι τὸ κρέας πρέπει νὰ εἶνε καλῶς ψημένον, καρυκευμένον καὶ ἄνευ ὀστέων. Πέραν τῶν 16 ἐτῶν ἡ δόσις δύναται νὰ αὐξηθῇ καὶ μέχρι 200 γραμμαρίων.

Τὸ κρέας πρέπει ν' ἀντιπροσωπεύῃ τὰ $^2/_5$ τῆς ἀζωτούχου τροφῆς· τὰ ἕτερα πέμπτα δέον νὰ συμπληρῶνται διὰ τυροῦ (ἰδίως Ἑλβετικοῦ), ἰχθύων, ᾠῶν, κρέατος πτηνῶν, χορταρικῶν, καρπῶν καὶ ἄρτου, ὅστις πρέπει νὰ χορηγῆται κατὰ βούλησιν, ἀλλὰ νὰ εἶνε ὁπωσοῦν πολυκαιρινός.

Ἰδοὺ ἐκ τίνων πρέπει νὰ συνίσταται ἕκαστον γεῦμα :

Πρῶτον πρόγευμα (κατὰ τὰς 7 π.μ.): σοῦπα, σοκολάτα, ἢ καφὲς μετὰ γάλακτος καὶ ἄρτου.

Δεύτερον πρόγευμα (τὴν μεσημβρίαν): ἓν πινάκιον κρέατος, ἓν χορταρικῶν καὶ ἓν ἐπιδορπίων.

Δεῖπνον (κατὰ τὰς 7 $^1/_2$ μ. μ.): σοῦπα πασχαλινὴ ἢ νηστήσιμος, δύο πινάκια κρέατος θερμοῦ — κατὰ προτίμησιν ψητοῦ — καὶ χορταρικά.

Προσθέτω καὶ ἓν δειλινὸν κατὰ τὰς 4 μ.μ., ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον εἰς αὐτὸ νὰ μὴ δίδεται ἄρτος νωπός, ὅπως συνηθίζεται εἰς μερικὰ ἐκπαιδευτήρια.

Ζήτημα συναφὲς πρὸς τὰ ἀνωτέρω εἶνε καὶ τὸ περὶ διαρκείας ἑκάστου γεύματος. Φρονῶ ὅτι ἓν τέταρτον διὰ τὸ πρωϊνὸν πρόγευμα καὶ δέκα λεπτὰ διὰ τὸ δειλινὸν ἀρκοῦσιν· ἀλλὰ διὰ τὸ πρόγευμα τῆς μεσημβρίας καὶ διὰ τὸ γεῦμα νομίζω ὅτι πρέπει νὰ χορηγῆται τοὐλάχιστον ἡμίσεια ὥρα. Ἐπεθύμουν δὲ νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὰς σχολικὰς ἕξεις ἡ μεταρρύθμισις τοῦ νὰ ἐπιτρέπωνται αἱ συνδιαλέξεις κατὰ τὴν ὥραν τοῦ γεύματος· δι' αὐτῆς καὶ ἡ ἠθικὴ τῶν νέων θὰ ἐκέρδιζε καὶ ὁ στόμαχός των δὲν θὰ ἐζημιοῦτο, διότι ἡ ψυχολογία εἶνε ὅρος ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τῆς καλῆς ὀρέξεως καὶ τῆς αἰσίας πέψεως.

Παρατηρῶ ὅτι ὀλίγον ἔλειψε νὰ λησμονήσω τὸ ζήτημα τοῦ ποτοῦ. Τὸ καλλίτερον ἀπομένει πάντοτε τὸ μῖγμα οἴνου καὶ ὕδατος, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ παρασκευάζεται ὀλίγον πρὸ τοῦ γεύματος. Ὁ δόκτωρ Ροσάρ, γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας, ἐγνωμάτευσε νὰ χορηγῆται ὁ οἶνος ἀμιγὴς εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ νὰ ἐνεργῶσιν αὐτοὶ κατ' ἀρέσκειαν τὴν ἀνάμιξιν. Πλὴν τὸ σύστημα τοῦτο ἐγὼ θεωρῶ ἀποδοκιμαστέον, καθότι δι' αὐτοῦ οἱ μαθηταὶ θὰ συνείθιζον νὰ πίνωσιν οἶνον ἄκρατον, γινώσκομεν δὲ τίνας συνεπείας ἔχει τοῦτο.

Ἰδιαζόντως ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῆς ποιότητος τοῦ ὕδατος, διότι πολλοὶ μαθηταὶ ἀρκοῦνται ἁπλούστατα εἰς τὴν πόσιν αὐτοῦ. Γενικῶς θὰ προὐτίμων νὰ μὴ ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν λυκείων νὰ πίνωσιν ἄλλο ὕδωρ πλὴν τοῦ βεβρασμένου καὶ ἀερισμένου. Οἱ κανονισμοὶ ἐπιβάλλουσι νὰ ὑπάρχῃ κρήνη εἰς πᾶσαν αὐλὴν ὅπου οἱ μαθηταὶ διέρχονται τὰς ὥρας τοῦ διαλείμματος, ἐπάναγκες δὲ εἶνε νὰ κρέμανται παρ' αὐτὴν δι' ἁλύσεων τὰ πρὸς πόσιν κύπελλα. Ἀλλὰ πολλοὶ τῶν μαθητῶν, κατὰ τὸ θέρος, πάσχουσι γαστρικὰς διαταράξεις, διότι πίνουσιν ἐκ τῶν κρηνῶν τούτων. Ὅθεν φρονῶ ὅτι προτιμότερον θὰ ἦτο κατὰ τοὺς θερμοὺς μῆνας τοῦ ἔτους νὰ χορηγῆται εἰς τοὺς μαθητὰς πόμα τι ὑγιεινόν, ὅπως γίνεται εἰς τὰς φυλακὰς καὶ εἰς τοὺς στρατῶνας. Τὸ πόμα τοῦτο δύναται νὰ συνίσταται εἴτε ἐξ ἀφεψήματος ὀρύζης, εἴτε ἐξ ἐγχύματος τείου ἢ ματὲ ἢ γλυκυρρίζης.

[1] Τὸ γραμμάριον ἰσοῦται πρὸς $^1/_3$ περίπου τοῦ δραμίου.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΕΡΙ ΤΕΧΝΗΣ

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΕΝ ΙΤΑΛΙΑι—ΣΙΜΑΒΟΥΗΣ ΚΑΙ ΓΙΩΤΤΟΣ

Ἐν τοῖς προπυλαίοις τῆς νεωτέρας τέχνης παρουσιάζονται διάφοροι ἰταλοὶ ζωγράφοι, οἵτινες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπεπειράθησαν νὰ νεωτερίσωσι κατά τι ἐν τῇ τέχνῃ. Ἐκ τῆς χορείας τῶν καλλιτεχνῶν τούτων, οἱ μᾶλλον γνωστοὶ εἶνε ὁ Γιοῦντος ἐκ Πίσσης, ὁ ἐκ τῆς Σιέννης Κβῖδος καὶ ὁ διασημότερος πάντων ὁ Φλωρεντινὸς Σιμαβούης. Ὁ Πισάτης Γιοῦντος, ὡς

ἐξάγεται ἐκ τοῦ διασωθέντος ἔργου του τῆς ***Σταυρώσεως*** ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως Ἀσσίζη, ὑπῆρξε κατὰ τὸ πλεῖστον μιμητὴς τῶν βυζαντινῶν· «ὁ πίναξ οὗτος, κατὰ τὸν γράψαντα περὶ τέχνης Louis Viardot, ἔχει ὡραίαν καὶ εὐγενῆ τὴν διάταξιν, ἀλλ' ἅπαντα τὰ πρόσωπα εἶνε βαρέα, ἀκίνητα καὶ συμμετρικῶς παρατεταγμένα, ὡς βλέπομεν αὐτὰ εἰς τὰς βυζαντινὰς συνθέσεις τὰς ὑποβαλλομένας ἀείποτε εἰς τοὺς ἱερατικοὺς τύπους. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ Πίνακος ἀποτελεῖται καθ' ὁλοκληρίαν ἐκ κιτρινωπῶν καὶ ὑπερύθρων τόνων, οἵτινες, ἀποσπώμενοι ἀπὸ τοῦ σκοτεινοῦ ἐμβαδοῦ τοῦ πίνακος, καταδεικνύουσι τὰς σάρκας μετὰ τῶν ἀμφιέσεών των. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλαι τινὲς λεπτομέρειαι ἀποκαλύπτουσι τὴν τοῦ πίνακος τούτου βυζαντινὴν καταγωγήν».

Μετὰ τὸν Γιοῦντον ὁ Κβῖδος ἐκ Σιέννης ἐβελτίωσε κατά τι τὴν γραφικὴν τῶν βυζαντινῶν Ἑλλήνων, εἰ καὶ ἐξηκολούθησε νὰ ἀπομιμῆται αὐτούς. Ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ γραφῇ, τῇ εὑρισκομένῃ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Δομινίκου τῆς Σιέννης, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ Παναγία μετὰ τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ παρίσταται ἐν διαχρύσῳ ἐμβαδῷ, δὲν δύναταί τις νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ τόν τε χαρακτῆρα καὶ τὰ σχήματα, καὶ τέλος πάσας τὰς τῶν βυζαντινῶν ζωγράφων ἕξεις καὶ συνηθείας.

Τὸν ἐκ Φλωρεντίας Σιμαβούην θεωρεῖ ὁ βιογράφος Βάζαρης ὡς τὸν πατέρα τῆς Ἰταλικῆς γραφικῆς, διότι οὗτος συνετέλεσε πλειότερον παντὸς ἄλλου εἰς τὸ νὰ ἐγκαταλειφθῶσιν οἱ βυζαντινοὶ τύποι, οἵτινες ἐπεκράτησαν ἐν Ἰταλίᾳ ἀπολύτως καθ' ἅπαντα τὸν μέσον αἰῶνα.

Ὁ Σιμαβούης οὗτος ἐγεννήθη ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1240, παῖς δὲ ὤν, ἐνῷ ἐστέλλετο ὑπὸ τῶν συγγενῶν του εἰς τὸ σχολεῖον πρὸς ἐκμάθησιν γραμμάτων, οὗτος φεύγων πολλάκις τὸ σχολεῖον, μετέβαινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Santa Maria Novella, ὅπου εἰργάζοντο βυζαντινοί τινες ζωγράφοι, καὶ παρετήρει αὐτοὺς ἐργαζομένους μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ περιεργείας. Ἀλλὰ καὶ κατ' εἶκον ὁ νεανίας Σιμαβούης κατεγίνετο ἀείποτε εἰς παιδικὰ σχεδιάσματα, δι' ὧν ἐπλήρου τὰ βιβλία του. Ἐκ τούτων πεισθέντες οἱ γονεῖς του, ὅτι ἡ φυσικὴ τοῦ παιδὸς κλίσις ἔρρεπε πρὸς τὰς καλὰς τέχνας, δὲν ἠθέλησαν νὰ παρακωλύσωσι τὴν φυσικὴν ταύτην ὁρμὴν τοῦ τέκνου των καὶ ἐπέτρεψαν αὐτῷ νὰ εἰσέλθῃ κατὰ τὸν Βάζαρην εἰς τὸ ἐργαστήριον τῶν βυζαντινῶν ἐκείνων ζωγράφων, ὅπερ ὅμως ἀρνοῦνταί τινες. Οὕτω μετ' οὐ πολὺ ἀνεδείχθη ὁκιμος καλλιτέχνης, καὶ ἡ φήμη του διεδόθη τάχιστα ἐφ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν. Διηγοῦνται μάλιστα ὅτι μία εἰκὼν τῆς Παναγίας, ἣν ἐζωγράφησε διὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ ἐκκλησίαν τῆς Santa Maria Novella, ἐγένετο τὸ ὑποκείμενον λαϊκῆς ἐν θριάμβῳ παρελάσεως. Ἡ εἰκὼν αὕτη, ἡ μεγίστη τῶν ὅσων εἶχον γενῆ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, παριστᾷ τὴν Θεοτόκον περιστοιχιζομένην ὑπὸ ἀγγέλων, ὅτε δὲ ἐτελειώθη, ὁ λαὸς ἀνέλαβεν αὐτὴν εἰς χεῖρας καὶ ἐν ἤχῳ σαλπίγγων καὶ ἀλαλαγμῶν χαρᾶς μετέφερον αὐτὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου κατετέθη διαρκῶς. Προσθέτουσι δὲ ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῆς Φλωρεντίας ἐνόμισαν ὅτι δὲν ἐδύναντο νὰ προσφέρωσι μεγαλητέραν ἀπόλαυσιν πρὸς τὸν τότε μετὰ τῆς ἀδελφῆς του διαβαίνοντα ἐκ τῆς πόλεώς των βασιλέα Κάρολον, εἰμὴ ὁδηγοῦντες αὐτοὺς εἰς τὸ ἐκτὸς τῆς πόλεως κείμενον ἐργαστήριον τοῦ Σιμαβούη, ὅπως ἴδωσι τὸ ἔργον ἐκεῖνο. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, συνέρρευσαν ἀθρόοι καὶ ἅπαντες οἱ φιλόκαλοι Φλωρεντινοὶ σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, ὅπως ἴδωσι τὴν διαφημιζομένην τοῦ Σιμαβούη Παναγίαν, ὥστε τὸ πρᾶγμα ὡμοίαζε μὲ μεγάλην τινὰ πανήγυριν. Ἔκτοτε πρὸς ἀνάμνησιν τῆς λαϊκῆς ἐκείνης πανηγύρεως, τὸ προάστειον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἦτο τὸ ἐργαστήριον τοῦ καλλιτέχνου, ὠνομάσθη Borgo allegro (περιχαρὲς προάστειον).

Ἡ τοσοῦτον διαφημισθεῖσα κολοσσιαία ἐκείνη εἰκὼν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εὑρίσκεται εἰσέτι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Santa Maria Novella. Σήμερον κρίνεται ὅτι ἡ κεφαλὴ τῆς Παρθένου εἶνε ὑπερμέτρως μεγάλη ἀναλόγως τοῦ σώματος, τὸ παιδίον ὁ Ἰησοῦς ἔχει τὴν ὄψιν γεγηρακυῖαν καὶ λυπηράν, τὰ ἄκρα εἶνε μακρὰ καὶ ξηρά, ἐμποιοῦντα δυσαρέσκειαν εἰς τὸν ὀφθαλμόν, αἱ διάφοροι μορφαὶ δὲν συνδέονται πρὸς ἀλλήλας διὰ τῆς ἀληθείας ἐν τῇ δράσει τῆς χορηγούσης ζωὴν εἰς τὸ σύνολον. Μ' ὅλας ὅμως αὐτὰς τὰς ἀτελείας ὑπάρχει ἐν τῷ ἔργῳ τὸ περιφανὲς τοῦ χαρακτῆρος, ἡ ἰσχὺς τῆς ἀφαιρέσεως ἡ ἐκπλήσσουσα τὸν θεατήν, καὶ πρὸ πάντων ἡ γλυκεῖα ἁρμονία τοῦ χρωματισμοῦ, ἅτινα καταγγέλλουσι πᾶν ὅ,τι ὁ Γιῶττος ὀφείλει εἰς τὸν διδάσκαλόν του[1]. Ἄλλως τε εἰ καὶ μετέχει πλεῖστον τῆς βυζαντινῆς ἀκαμψίας καὶ ξηρότητος, ἔχει τὸ μέγα πλεονέκτημα ὅτι καθορίζει ἀκριβῶς μίαν τῆς τέχνης ἐποχήν, ἣν λαμβάνοντες ὡς ἀφετηρίαν, δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τοὺς καταβληθέντας ἀπείρους ἀγῶνας ὅπως ἡ τέχνη ἀνέλθῃ μετὰ ταῦτα εἰς ὃ σημεῖον ἀνύψωσαν αὐτὴν οἱ μεταγενέστεροι καλλιτέχναι.

Ὡς ἀνωτέρω ἐρρήθη, καὶ ἕτεροι ζωγράφοι Ἰταλοί, σύγχρονοι ἢ καὶ ὀλίγον μεταγενέστεροι τοῦ Σιμαβούη, ἀνεδείχθησαν ἐφάμιλλοι σχεδὸν αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ Σιμαβούης ἔσχε προσέτι τὴν τύχην ν' ἀναδείξῃ μαθητήν του τὸν Γιῶττον, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ἀληθὴς ἀναμορφωτὴς τῆς γραφικῆς. Τούτου ἕνεκεν ἀπηθανατίσθη μὲν ὁ διδάσκαλος χάριν τοῦ μαθητοῦ, ἀλλὰ συνάμα ἐπεσκιάσθη καὶ ἡ δόξα του. Οἱ ἐν τῷ δωδεκάτῳ ᾄσματι τοῦ ***Καθαρτηρίου*** ἐπόμενοι στίχοι τοῦ συγχρόνου ποιητοῦ Δάντου διατρανοῦσι τὴν ὑπεροχὴν τοῦ μαθητοῦ μετά τινος λανθανούσης ἴσως εἰρωνείας.

«Credette Cimabue nella pittura
Tener lo campo, e ora ha Giotto il grido
Si che la fama di colui oscura.»[1]

Ὁ Σιμαβούης ἐτελεύτησε τῷ 1300 ἔτει θαυμασθεὶς ἴσως ὑπὲρ τὸ δέον ὑπὸ τῶν συγχρόνων του. Ἡ Φλωρεντία, ἡ Πῖσα καὶ πολλαὶ ἄλλαι τῆς Ἰταλίας πόλεις ἐκοσμοῦντο διὰ τῶν πινάκων του, ἀποθνήσκων δὲ ἀφῆκε τὸν μαθητήν του ἄξιον διάδοχον ὡρισμένον ὑπὸ τῆς φύσεως νὰ ἀνοίξῃ νέας καὶ ἀγνώστους ὁδοὺς εἰς τὴν τέχνην.

Ὁ βιογράφος Βάζαρης ἀναφέρει τίνι τρόπῳ ἡ τύχη ἔφερεν εἰς συνάντησιν τὸν Σιμαβούην μετὰ τοῦ παιδίου εἰσέτι Γιώττου. Ἐπορεύετό ποτε ὁ Σιμαβούης ἀπὸ Φλωρεντίας εἰς Οὐεπινιᾶνον, ὅτε καθ' ὁδὸν εἶδεν ἐντὸς λειμῶνος δεκαετῆ παῖδα βόσκοντα αἶγας καὶ σχεδιάζοντα ἐπὶ πλακὸς λείας δι' ἄνθρακος τὸ ἀπεικόνισμα μιᾶς τῶν αἰγῶν του. Τοῦτο ἰδὼν ὁ Σιμαβούης ἐξεπλήχθη λίαν καὶ κατανοήσας τὴν κλίσιν τοῦ παιδὸς ἐκείνου πρὸς τὴν τέχνην, ἐπλησίασε καὶ προσεκάλεσεν αὐτὸν νὰ τῷ διδάξῃ ἐὰν ἤθελε τὴν ζωγραφικήν. Ὁ παῖς, ὅστις ἦτο ὁ μέλλων ν' ἀναμορφώσῃ τὴν τέχνην Γιῶττος, ἐδέχθη προθύμως τὴν πρότασιν, ἀφοῦ δὲ ἐλήφθη καὶ ἡ συγκατάθεσις τοῦ πατρὸς Βονδώνη, ὁ νεανίας ἐκεῖνος, ἐγκαταλείψας τὸ ἐπάγγελμα τοῦ αἰγοβοσκοῦ, εἰσήγετο εἰς τὸ σπουδαστήριον τοῦ γενικὴν φήμην ἀπολαύοντος ζωγράφου. Εἷς τῶν ὑπομνηματιστῶν ὅμως τοῦ Δάντου, ἄλλως πως διηγεῖται τὸ πρᾶγμα. Οὗτος λέγει ὅτι ὁ Γιῶττος εἶχε τοποθετηθῇ παρά τινι ἐμπόρῳ μαλλίων, καὶ ὅτι διαβαίνων ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Σιμαβούη καὶ βλέπων αὐτὸν ἐργαζόμενον, ἔλαβε τὸν πρὸς τὴν τέχνην ἔρωτα καὶ οὕτως ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Σιμαβούη. Ἀλλ' ἀδιάφορον τοῦτο· ὅ,τι ἡμᾶς ἐνδιαφέρει εἶνε ὅτι ὁ Γιῶττος ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Σιμαβούη, καὶ τοῦτο παρ' οὐδενὸς διεφιλονικήθη.

Ὁ Γιῶττος δὲν ἐβράδυνεν ἐργαζόμενος μετὰ τοῦ διδασκάλου του νὰ ὑπερβῇ αὐτὸν πλησιάζων ἔτι μᾶλλον πρὸς τὴν φύσιν. Καὶ πρῶτον ἐγκατέλιπε τοὺς διαχρύσους οὐρανούς, ἀντικαταστήσας αὐτοὺς διὰ τῶν φυσικῶν καὶ διὰ τοπίων μετὰ θαυμασίας ἀληθείας διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καὶ προσέτι ἐπανέφερεν ἐν τῇ ζωῇ τὴν προσωπογραφίαν τὸν κλάδον τοῦτον τῆς τέχνης πρὸ πολλοῦ ἐκλιπόντα.

Ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν ἐν Φλωρεντίᾳ ὑπάρχει εἰκὼν τοῦ εἰς τὰ ὕψη ἐπὶ πυρίνου ἅρματος φερομένου Ἁγίου Φραγκίσκου, ἔργον τοῦ Γιώττου. Ἐν τῷ πίνακι ἐκείνῳ τρεῖς τοῦ Τάγματος μοναχοί, ἡμικεκλιμένοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τείνουσι πρὸς τὸν ἅγιον ἱκετευτικῶς τὰς χεῖρας, εἷς δ' αὐτῶν, στρεφόμενος πρὸς τοὺς θεατάς, δεικνύει διὰ τῆς χειρός του τὸν ἀνερχόμενον ἅγιον. Οἱ σχηματισμοὶ τῶν σωμάτων, εἰ καὶ δυσχερεῖς, εἶνε λίαν φυσικοὶ καὶ καλῶς σχεδιασμένοι, ἀλλ' εἰς τὰ καθ' ἕκαστα παρατηροῦνται αἱ ἀναπόφευκτοι τῆς τότε τέχνης ἀτέλειαι. Τὰ πρόσωπα τῶν μοναχῶν ἐκείνων καὶ αἱ κινήσεις ἐκφράζουσιν ἰσχυρῶς τὴν καταλαβοῦσαν αὐτοὺς ἔκπληξιν διὰ τὸ παράδοξον φαινόμενον, ἡ δὲ διάταξις τῶν εἰκονιζομένων εἶνε κατὰ πολὺ ὁμοία πρὸς τὴν τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ Μεταμορφώσει, οἵαν συνήθως βλέπομεν ἐν τῇ βυζαντινῇ ἁγιογραφίᾳ. Παραδόξως πως ὁ Γιῶττος παρέστησε τὸ πύρινον ἅρμα ἄνευ ἵππων αὐτομάτως αἰωρούμενον, ἐνῷ, ὡς γνωστόν, τὸ πύρινον ἅρμα τοῦ προφήτου Ἠλιοὺ σύρεται τοὐλάχιστον ὑπὸ πυρίνων ἵππων!

Τὰ διασημότερα ὅμως ἔργα τοῦ ζωγράφου τούτου εἶνε τὰ ἐκτελεσθέντα ἐν τῇ κάτω ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου τῆς Ἀσσίζη, διότι ἀπ' αὐτῶν χρονολογεῖται κυρίως ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ἀναγέννησις τῆς γραφικῆς. Αἱ ἀρεταί, ἡ ἀφελὴς πίστις καὶ ἡ φιλοπτωχεία τοῦ ἁγίου τούτου διαθρυλοῦνται πλεῖστον ὑπὸ τῶν καθολικῶν συναξαριστῶν, τὸ δὲ συναξάριον αὐτοῦ εἶνε ἀληθῶς ἱερόν τι εἰδύλλιον, τὸ ὁποῖον περιεκόσμησαν διὰ τῶν εἰκόνων των πολλοὶ ζωγράφοι ἀρχαῖοι καὶ μεταγενέστεροι, καί τινες μάλιστα διάσημοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης. Ὁ μέγας τῆς ***Ἀναγεννήσεως*** ποιητὴς Δάντης ἐν τῷ ἑνδεκάτῳ ᾄσματι τοῦ Παραδείσου του ἐξυμνεῖ μετὰ ποιητικῆς ἐξάρσεως τὸν ***Γάμον*** τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου μετὰ τῆς ***κυρίας Πτωχείας, τῆς χήρας ταύτης τοῦ Χριστοῦ τῆς ἀπὸ χιλίων καὶ ἑκατὸν ἐτῶν περιφρονουμένης καὶ ἐγκαταλειφθείσης.*** Τοὺς περὶ τοῦ ἁγίου στίχους τούτους τοῦ Δάντου ἐπεχείρησε νὰ παραστήσῃ διὰ τῶν ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς ἐκκλησίας ἀλληγορικῶν γραφῶν του ὁ Γιῶττος. Ἐν τοῖς ἔργοις τούτοις ὁ Γιῶττος ἀπηλλάγη τέλεον τῶν βυζαντινῶν παραδόσεων, αἱ δὲ συνθέσεις του οἰκονομοῦνται μετὰ τέχνης ἀγνώστου μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Αἱ μορφαὶ ἔχουσιν ἀκριβεῖς τάς τε κινήσεις καὶ ἀναλογίας, αἱ δὲ ἀμφιέσεις αὐτῶν εἶνε ἀξιοσημείωτοι διὰ τὸ ἁπλοῦν καὶ ἀπέριττον τῆς πτυχώσεως. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς παρατηρουμένας ὑλικὰς ἀτελείας καὶ τὴν περί τινα καθ' ἕκαστα ὀλιγωρίαν, αὗται δέον ν' ἀποδοθῶσι μᾶλλον εἰς τὴν ἐποχήν του ἢ εἰς αὐτὸν τοῦτον.

Περὶ τῶν τοιχογραφιῶν ἐκείνων νεώτερός τις συγγραφεύς, ὁ André Michel, ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ Gazette des beaux arts τὰς ἑπομένας κρίσεις. «Ἡ ἀπειρία τῆς χειρὸς τοῦ ζωγράφου,

[1] Grande Encyclopédie, Cimabue.

[1] Ὁ Σιμαβούης κύριος πῶς ἦτο τοῦ πεδίου ἐνόμισ' ἐν τῷ ζωγραφεῖν, καὶ νῦν διαθρυλεῖται ὁ Γιῶττος καὶ τὴν εὔκλειαν αὐτοῦ ἐπισκιάζει.
Μετάφρασις Ἀντωνιάδου

ἡ παρατηρουμένη ἐν τῇ ἐπιμόνῳ κατὰ τῆς *στασιαζούσης ἐκφράσεως* πάλῃ, ἐπαυξάνει ἔτι μᾶλλον τὴν ἐπίτασιν αὐτῆς. Αἱ κεφαλαὶ πρὸ πάντων εἶνε πολλάκις ἀδεξίως πως σχεδιασμέναι, αἱ κάτω σιαγόνες ὑπὲρ τὸ δέον ὀγκώδεις, αἱ μορφαὶ βαρεῖαι καὶ τετραγωνικαί· ἀλλὰ τὰ πρόσωπα εἶνε τοσοῦτον σεμνοπρεπῆ, οἱ σχηματισμοὶ τοσοῦτον εὔγλωττοι, αἱ χειρονομίαι τοσοῦτον αὐτόματοι καὶ ἄκρως εἰλικρινεῖς, ἐν δὲ τοῖς συμπλέγμασι τῶν μορφῶν ἐνυπάρχει τοσαύτη ζωὴ καὶ ἀλήθεια, ὥστε τὸ πνεῦμα τοῦ θεατοῦ δὲν δύναται νὰ μένῃ οὐδὲ στιγμὴν ἐν ἀμφιβόλῳ. Μακαρία ἡ ἐποχὴ ἐκείνη, ἐπιφωνεῖ ὁ ρηθεὶς συγγραφεύς, καθ' ἣν παρίσταταί τις ἐν αὐτῇ τῇ ἐπῳάσει τῆς τέχνης καὶ τῆς νέας καλλονῆς, ὅτε ἐν τῇ ἐνθέρμῳ σπουδῇ τοῦ καλλιτέχνου μαντεύει τὰς ἐκστάσεις τοῦ ἐνδομύχου ὀνείρου τοῦ καλλιτέχνου, τοῦ στηρίζοντος καὶ ὁδηγοῦντος τὴν χεῖρά του. Ἐν ἑκάστῃ στιγμῇ αἰσθάνεται πᾶς τις τὴν ἐκ νέας ἐν τῇ τέχνῃ ἀνακαλύψεως προερχομένην εὐδαιμονίαν, ὅτε ἑκάστη ἀνίχνευσις ἀποκαλύπτει καὶ νέαν συγκίνησιν, ἕκαστον δ' εὕρημα ἀποτελεῖ ἀληθῆ ἱεροτελεστίαν. Ἐν τῷ *Μυστικῷ γάμῳ* τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου *μετὰ τῆς Πτωχείας* ἐν τῇ *Εὐχῇ τῆς Ἐγκρατείας* καὶ τῆς *Ὑπακοῆς*, τὸ ἀφελὲς τῆς σαφηνείας καὶ ἡ δραματικὴ ἐν τῇ συνθέσει ἔντασις θριαμβεύουσι τοῦ δυσνοήτου ἐν τῷ συμβολισμῷ, ἐνῷ εἴς τινας σκηνάς, ὡς ἐν τῷ *θανάτῳ τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου* ἢ ἐν τῇ *Κηδείᾳ τῆς ἁγίας Κλάρας* ἡ συγκίνησις ἐκρήγνυται ἄνευ προσκομμάτων, καὶ ἡ ἐκδήλωσις τῆς ἀνθρωπίνης λύπης σὺν τῇ βεβαιότητι τῆς χριστιανικῆς ἐλπίδος ἀνέρχεται εἰς τὸ ὕψος παθητικωτάτης εὐγλωττίας. Θαυμασία ἀληθῶς τέχνη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀτελείᾳ της! »

Αἱ τοιχογραφίαι τῆς ἐν Ἀσσίζῃ ἐκκλησίας ἀποτελοῦσιν ἐν ὅλῳ 28 τοιχογραφίας, ἅπασαι δὲ ἐγένοντο διὰ τῆς χειρὸς τοῦ Γιώττου. Κατά τινας ἀνώνυμός τις ζωγράφος πρὸ αὐτοῦ, σκαιὸς μὲν καὶ ὅλως ἀδέξιος, ἀλλὰ κατεχόμενος ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν ἔρωτος, τῷ εἶχε χαράξῃ τὴν ὁδὸν ζωγραφήσας πρὸ εἴκοσι περίπου ἐτῶν πέντε ἱστορίας ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου, αἵτινες σήμερον εἶνε σχεδὸν κατεστραμμέναι.

Ἐμήκυνα τὸν λόγον πλειότερον ἐπὶ τῶν ἔργων τούτων τοῦ Γιώττου καθότι, ὡς καὶ πρὸ ὀλίγου ἔλεγον, ἀπὸ τούτων ἄρχεται κατὰ τὰς κρίσεις πάντων τῶν ἱστορικῶν ἡ ἐν τῇ Δύσει ἀναγέννησις τῆς γραφικῆς. Οὐδὲν ἧττον καὶ ἐν ἑτέρᾳ γωνίᾳ τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἐν τῇ ἀπολεσάσῃ τὴν πρώην γοητείαν Κωνσταντινουπόλει, ἀνεφάνησαν καταφανῆ σημεῖα ἀναγεννήσεως τῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα ὅμως ἔμενον ἄγνωστα εἰς τοὺς ἱστορικούς. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν μόλις παρετηρήθησαν ὑπὸ νεωτέρων τῆς τέχνης ἐρευνητῶν αἱ τοιχογραφίαι καὶ αἱ μουσειώσεις, αἱ ὑπάρχουσαι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ τοῦ *Ζωοδότου*, τῇ γνωστῇ σήμερον ὑπὸ τὸ τουρκικὸν ὄνομα *Χαριτζὲ τζαμισῆ*. Γνωστὸν εἶνε ἐκ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου ὑπῆρξε Μέγας Λογοθέτης Θεόδωρος ὁ Μετοχίτης, ὅστις μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ἀνδρονίκου, ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἔξω τῆς πόλεως *Μονὴν τῆς χώρας*, ὅπου διῆλθε τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του καὶ ἐτάφη μετὰ θάνατον τῷ 1332 ἔτει. Τὴν Μονὴν ταύτην ἠγάπα περιπαθῶς ζῶν ὁ Μετοχίτης, καὶ τὴν ἐντὸς αὐτῆς ἐκκλησίαν τοῦ Ζωοδότου ἐκάλλυνε διὰ πολλῶν τοιχογραφιῶν καὶ μουσειώσεων, αἱ πλεῖσται τῶν ὁποίων ἔμειναν ἀλώβητοι μέχρις ἡμῶν, τηρήσασαι τὸν ἀνθηρὸν αὐτῶν χρωματισμὸν καὶ δεικνύουσαι τὸ εὐσταλὲς καὶ θαρραλέον αὐτῶν διάγραμμα [1], οἱ ἰδόντες καὶ μελετήσαντες τὰς ἐν τῇ *Μονῇ τῆς Χώρας* γραφὰς δὲν ὤκνησαν νὰ παραβάλωσιν αὐτὰς πρὸς τὰ ἔργα τοῦ Φλωρεντινοῦ Γιώττου, διότι ἀληθῶς καὶ ἐν αὐτοῖς παρατηρεῖται καταφανὴς ἡ πρὸς τὴν φύσιν προσέγγισις καὶ ἡ τάσις πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν ἱερατικῶν παραδόσεων τῶν καθιερωμένων ἐν τῇ βυζαντινῇ σχολῇ. Ἀλλ' ἡ περὶ τὴν τέχνην αὐτὴν ἀπόπειρα δὲν ἔσχεν ἀτυχῶς συνέχειαν, διότι τὸ περιβάλλον δὲν ἦτο πρόσφορον εἰς περαιτέρω ἐξέλιξιν.

Ὁ ἀκαδημαϊκὸς Ταὶν δικαίως ἀποφαίνεται ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ *Φιλοσοφία τῆς τέχνης* ὅτι «πᾶν τεχνούργημα εἶνε προϊὸν τοῦ συνόλου » τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς τοῦ ἔθνους κατα- » στάσεως. Καὶ ὁ νόμος οὗτος τῆς παραγωγῆς » τοῦ τεχνουργήματος εἶνε ἀκριβὴς οὐ μόνον ἐν » συνόλῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα, οὐ μόνον » κατὰ τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὴν ἀπόσβεσιν τῶν » μεγάλων σχολῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ πάσας τῆς » τέχνης τὰς περιπετείας καὶ ταλαντεύσεις [2]».

Τὸ ἑλληνικὸν κράτος, κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Ἀνδρονίκου, εἶχεν ἀποκάμῃ ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀτυχημάτων, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ τὸ ἔθνος, ἀπειλούμενον καθ' ἑκάστην νὰ ὑποδουλωθῇ ὑπὸ τοῦ κυκλοῦντος αὐτὸ βαρβάρου ἐχθροῦ, εἶχεν ἀπολέσῃ τὴν εὐθυμίαν καὶ τὸ θάρρος του, οὔτε εἶχε κἂν τὴν ἀπαιτουμένην ἄνεσιν ὅπως ἀποθαυμάζῃ τὰ καθωραΐζοντα τότε τὴν Μονὴν τῆς Χώρας ἔργα, ὡς ἀπεθαύμαζον οἱ πλούσιοι καὶ εὔθυμοι Φλωρεντινοὶ τὰ ἔργα τοῦ Σιμαβούη καὶ Γιώττου. Τὰ ἐν τῇ Μονῇ τῆς Χώρας ἔργα ἕνα μόνον εἶχον θαυμαστὴν τὸν Μετοχίτην Θεόδωρον, ἀλλ' ὁ εἷς οὗτος δὲν ἤρκει ἵνα ἐνισχύσῃ τὴν ἀναφανεῖσαν καλλιτεχνικὴν κίνησιν εἰς περαιτέρω ἐξέλιξιν. Τὸ κοινὸν ἔμεινε ψυχρὸν καὶ ἀμέτοχον εἰς τὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του γενόμενα, οὐδ' ἐχορήγησε τὸν φλογερὸν ἐνθουσιασμόν του, διὸ ἡ ἀπόπειρα ἐκείνη ὑπῆρξε στιγμιαία ἀναλαμπὴ ἀποσβεννυμένου φωτός.

[1] Περὶ τῶν ἐν τῇ Μονῇ τῆς Χώρας ἔργων ἴδε πλειότερα ἐν τῷ συγγράμματι «Βυζαντινὴ τέχνη καὶ βυζαντινοὶ καλλιτέχναι» ὑπὸ Γ. Μαυρογιάννη.

[2] Μετάφρασις Ἀγαθονίκου.

Κέρκυρα. Ἰούνιος 1900.

Γ. Ε. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

Παρόραμα. Ἐν τῷ φυλλαδίῳ τῆς 1ης Ἰουνίου σελ. 172, στήλη β', στίχος 54, ἐτυπώθη *πωληθέντα* ἀντὶ *συληθέντα*.

Η ΠΕΝΤΑΚΟΣΙΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΓΟΥΤΕΜΒΕΡΓ

ΑΙ ΕΝ ΜΑΓΕΝΤΙΑι ΕΟΡΤΑΙ

Ἐν τῇ παραρρηνίῳ πόλει Μαγεντίᾳ, ἐν ᾗ ἐγεννήθη ὁ Γούτεμβεργ, ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπεῖς ἑορταὶ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἰουνίου, κατὰ τὸ νέον ἡμερολόγιον, πρὸς πανηγυρισμὸν τῆς πεντακοσιετηρίδος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἑορτῶν τούτων καὶ τὴν προτεραίαν τῆς ἐνάρξεως αὐτῶν ἐνεκαινίσθη ἐν τῷ δημοτικῷ μουσείῳ ἡ τυπογραφικὴ ἔκθεσις ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦ Γούτεμβεργ, ὑπὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Ἕσσης Ἐρνέστου Λουδοβίκου. Ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ τὰ ἀξιολογώτερα ἀντικείμενα εἰσὶν αἱ δύο πρῶται καὶ πρωτότυποι Βίβλοι αἱ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Γούτεμβεργ, ἡ μὲν χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ 1455 καὶ ἧς ἑκάστη σελὶς σύγκειται ἐκ 42 γραμμῶν, ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ 1457 καὶ ἧς ἑκάστη σελὶς σύγκειται ἐκ 36 γραμμῶν· ἐν ψαλτήριον τυπωθὲν ὑπὸ τοῦ Φούστ καὶ τοῦ Σαῖφφερ τῶν δύο συνεργατῶν τοῦ Γούτεμβεργ καὶ τὸ ὁποῖον ὑποτίθεται ὅτι ἐξετυπώθη ἐπίσης τῷ 1457· συγχωροχάρτια φέροντα τὴν χρονολογίαν τοῦ 1455 καὶ τὰ ὁποῖα διένεμον οἱ μοναχοὶ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἀντὶ χρηματικῶν ποσῶν τὰ ὁποῖα συνέλεγον, καὶ τὰ λείψανα τοῦ πρώτου πιεστηρίου τὸ ὁποῖον μετεχειρίσθη ὁ Γούτεμβεργ.

Περιλαμβάνει δὲ ἡ ἔκθεσις ἱστορίαν τῆς τυπογραφίας καὶ τῆς εἰκονογραφίας ἀπὸ τῶν χρωματιστῶν διὰ χειρὸς ξυλογραφιῶν τοῦ ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰῶνος μέχρι τῆς χρωμολιθογραφίας τῶν ἡμερῶν μας. Ἔτι δὲ ἔκθεσιν τῶν νεωτέρων ἐφευρέσεων τῆς τυπογραφίας ἀπὸ τῶν τελειοτάτων καὶ πολυποικίλων σημερινῶν πιεστηρίων μέχρι τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων καὶ κοσμημάτων καὶ πάντων τῶν τυπογραφικῶν εἰδῶν ἐν γένει.

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἡ ἐν Παρισίοις Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη ἐξέδωκεν ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ τυπογραφείου θαυμασίαν ἔκδοσιν εἰς φύλλον, ἀφιερουμένην τῇ μνήμῃ τοῦ Γούτεμβεργ καὶ ἀφορῶσαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν πρώτων τῆς τυπογραφίας χρόνων μετ' ἀποτυπωμάτων εἰς πολυπληθεῖς πίνακας τῶν σελίδων τῶν ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων ἀποκειμένων βίβλων τοῦ Γούτεμβεργ.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἤνοιξεν ἡ ἔκθεσις τὴν ἑσπέραν ἐξετελέσθη ἐν τῷ θεάτρῳ τὸ μέγα ὁρατόριον τοῦ Χαῖνδελ Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος ὑπὸ χορῳδίας καὶ ὀρχήστρας πεντακοσίων ἐν συνόλῳ προσώπων, διευθύνοντος τοῦ καθηγητοῦ Βολμπάχ.

Τὴν ἑπομένην ἡμέραν, ἥτις ἦν Κυριακή, ἐγίνετο ἡ ἐπίσημος ἔναρξις τῶν ἑορτῶν. Ἐν τῇ μεγάλῃ δημοτικῇ αἰθούσῃ συνῆλθον ἀντιπρόσωποι τῶν κυριωτέρων Πανεπιστημίων τῆς Γερμανίας καὶ τῶν πρωτευουσῶν πόλεων καὶ ἀφοῦ ἐψάλη τὸ « Ἑορτάσιμον Ἰωβιλαῖον» ποῦ Βέμπερ καὶ ὁ ἐκ Λειψίας καθηγητὴς Καῖστερ ἐξεφώνησε τὸν πανηγυρικὸν τοῦ Γούτεμβεργ, τὸ πλῆθος ἐξῆλθεν εἰς τὴν πλατεῖαν Γούτεμβεργ, ἔνθα κεῖται τὸ ὑπὸ τοῦ Θορβάλδσεν ἐπεξεργασθὲν λαμπρὸν τοῦ Γούτεμβεργ μνημεῖον.

Τὸ μνημεῖον καὶ ὁ ὅλος χῶρος τῆς πλατείας ἦτο κεκοσμημένος καλλιτεχνικῶς. Τεχνητοὶ κῆποι καὶ πλούσιος διάκοσμος ἐξ ἀνθέων καὶ σημαιῶν περιέβαλλον τὴν πλατεῖαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνῆλθεν ἄπειρος κόσμος, περὶ δὲ τὸ μνημεῖον παρετάχθησαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Πανεπιστημιακῶν σωματείων καὶ τῶν τυπογραφικῶν καὶ βιβλιοπωλικῶν συλλόγων τῆς Γερμανίας μὲ τὰς σημαίας των καὶ τὰ ἰδιαίτερα σήματα.

Καὶ εὐθὺς ἀνδρικὸς χορὸς ἐκ 500 προσώπων καὶ παιδικὸς χορὸς ἐκ 300 τοιούτων συνοδευόμενοι ὑπὸ ὀρχήστρας καὶ διαφόρων μουσικῶν σωμάτων ἔψαλον δοξολογίαν, τὸ τέλος τῆς ὁποίας ἐπεσφράγισε γενικὴ τῶν ναῶν τῆς Μαγεντίας κωδωνοκρουσία, κανονιοβολισμοὶ καὶ οἱ ἦχοι τῶν στρατιωτικῶν μουσικῶν καὶ τῶν τυμπάνων.

Παραστὰς τότε ὁ δήμαρχος Μαγεντίας Γάσνερ καὶ ἀναφωνῶν « Τιμὴ εἰς τὸν Ἰωάννην Γούτεμβεργ, τὸν εὐεργέτην τῆς ἀνθρωπότητος» καταθέτει χρυσοῦν στέφανον εἰς τὴν βάσιν τοῦ μνημείου· τοῦτον ἐμιμήθη ὁ Μέγας Δούξ, ὅστις κατέθηκεν ὁμοίως στέφανον. Καὶ τὴν κατάθεσιν τῶν στεφάνων τούτων ἐπηκολούθησεν ἡ κατάθεσις τῶν στεφάνων τῶν Πανεπιστημιακῶν σωματείων καὶ λοιπῶν συλλόγων καὶ τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς Γερμανίας καὶ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Ἀπετελέσθη δὲ περὶ τὸ μνημεῖον σωρὸς μέγας ποικίλων στεφάνων ὡραιότατος καὶ πρωτοτυποτάτος τὴν θέαν.

Μέγα ἐπηκολούθησε γεῦμα εἰς 900 δαιτυμόνας ἐν τῇ μεγάλῃ δημοτικῇ αἰθούσῃ, εἰς τὸ ὁποῖον παρεκάθισαν αἱ ἀρχαὶ τῆς πόλεως καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι πάντες, ἐν ᾧ ἔξω τῆς πόλεως ὁ σύνδεσμος τῶν τυπογράφων εἶχε διοργανώσῃ λαϊκὴν ἑορτὴν μετὰ διαφόρων ἀγωνισμάτων καὶ παιδιῶν, ἧς συμμετέσχον καὶ στρατιωτικαὶ μουσικαὶ καὶ λαϊκαὶ ὀρχήστραι ἀνακρούουσαι διαρκῶς καὶ συνοδεύουσαι ὑπαιθρίους χορούς.

Τὴν ἑσπέραν μεγάλη λαϊκὴ ἑορτὴ συνήγαγεν

εἰς τὴν αὐτὴν αἴθουσαν καὶ εἰς τοὺς περὶ αὐτὴν κήπους ἄπειρον πλῆθος, εἰς ὃ παρεσχέθη ὑπὸ τῆς πόλεως ζῦθος ἐν ἀφθονίᾳ, ἐνῷ μουσικὰ σώματα ἐπαιάνιζον καὶ διακεκριμένοι ἀοιδοὶ ἔψαλλον δημοσίᾳ. Ἐπηκολούθησε δὲ λαμπαδηφορία καὶ γενικὴ τῆς πόλεως φωτοχυσία.

Τὴν ἑπομένην ἡμέραν, Δευτέραν, ἐγένετο μεγάλη ἱστορικὴ πομπή, ἥτις παρήλασεν ἐκ τῶν κοσμοβριθῶν ὁδῶν τῆς Μαγεντίας. Κατὰ τὴν πομπὴν ταύτην παρέστη πρὸς θέαν μετὰ τοῦ μεγάλου Δουκὸς τῆς Ἕσσης καὶ τῆς πριγκιπίσσης Φρειδερίκου Καρόλου τῆς Ἕσσης, ἡ ἡμετέρα πριγκίπισσα Σοφία ἐν ἰδιαιτέρᾳ πολυτελεῖ ἐξέδρᾳ ἐπὶ τῆς πλατείας Γούτεμβεργ. Ἡ πομπὴ εἶχεν ὡς θέμα τὴν ἐπελθοῦσαν ἀνάπτυξιν ἕνεκα τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας ἀπὸ τοῦ Γούτεμβεργ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας καὶ τὸν πρὸς τὸν Γούτεμβεργ θαυμασμὸν ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου, παρουσίασε δὲ σκηνὰς καὶ εἰκόνας τῶν κυριωτέρων γεγονότων ἀνὰ μέσον τῶν αἰώνων. Ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ πιστότης τῶν διαφόρων ἐνδυμασιῶν καὶ τῶν παρελασάντων ἀντικειμένων ὀφείλεται εἰς τὰς ἱστορικὰς μελέτας δύο καλλιτεχνῶν, τοῦ Κοράδου Σοῦτερ καὶ τοῦ Καρόλου Μοχατσέκ, ἡ δὲ πιστὴ ἐκτέλεσις εἰς τοὺς πολίτας τῆς Μαγεντίας, τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ ἐν Μαγεντίᾳ στρατιωτικοῦ σώματος, τοὺς φοιτητὰς τῶν Πανεπιστημίων τῆς Ἀϊδελβέργης, τοῦ Γκίσσεν καὶ τῆς Δαρμστάττης καὶ τὰ διάφορα σωματεῖα.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἱστορικῆς ταύτης πομπῆς ἀνωμολογήθη ἔξοχος. Πλέον τῶν τρισχιλίων ἦσαν τὰ παρελάσαντα πρόσωπα, ἐν οἷς τεσσαράκοντα τέσσαρα ἅρματα καὶ συμπλέγματα καὶ ὀκτακόσιοι ἵπποι, οὓς παρέσχεν ἡ φρουρὰ τῆς Μαγεντίας.

Τῆς πομπῆς προηγοῦντο κήρυκες ἐπίσημοι σημαιοφόροι, ἔφιππος δὲ ὁ Δήμαρχος μετὰ μουσικῶν ἐφίππων φέροντες πάντες μεσαιωνικὰς περιβολάς, εἵποντο δ' ἀμέσως ὅμιλος ξανθῶν παιδίων, ὧν ἕκαστον ἔφερεν ἐπὶ τοῦ στήθους ἓν τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου, ὅπως ταῦτα εἶχον ἐφευρεθῇ ὑπὸ τοῦ Γούτεμβεργ. Ταῦτα δ' ἀμέσως ἠκολουθοῦντο ὑπὸ τῶν διαφόρων ἁρμάτων, ἅτινα παρίστανον τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα καὶ τὰς τέχνας.

Ἔκτακτος ὅλως ἐθεωρήθη ὁ ὅμιλος ὁ παριστῶν τὸν τρυγητόν. Ὁ Βάκχος φέρων δέρματα τίγριδος καὶ ἐστεμμένος μὲ κισσὸν περιεκυκλοῦτο ὑπὸ Σιληνῶν ὀρχουμένων περὶ βαρέλιον, τὸ ὁποῖον ἔσυρον αἶγες. Ὄπισθεν εἵποντο τρυγηταὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες φέροντες ἐνδυμασίας πολυποικίλους καὶ νεάνιδες ἐστεμμέναι μὲ φύλλα ἀμπέλου, αἵτινες ἐκράτουν ποτήρια ἀνὰ χεῖρας καὶ ἠκολουθοῦντο ὑπὸ τῶν διασήμων οἴνων τοῦ Ῥήνου ἐν προσωποποιήσει μετὰ σημαιῶν καὶ ἐμβλημάτων.

Ὁ ὅμιλος οὗτος ἔστη πρὸ τῆς ἐξέδρας τοῦ μεγάλου δουκὸς καὶ ἡ βασίλισσα τῶν νεανίδων κατελθοῦσα ἐκ τοῦ ἅρματος τῶν τρυγητῶν ἠνέῳξε στρόφιγγα ἐκ τοῦ ὑπὸ τῶν αἰγῶν συρομένου βαρελίου καὶ λαβοῦσα οἶνον ἐν ἀργυρῷ δοχείῳ τὸ προσήνεγκε πρὸς τὸν Μέγαν Δοῦκα, ὅστις ἔπιεν εἰς ὑγείαν τῆς πόλεως.

Ἐκ τῶν ἄλλων ἁρμάτων ἀναφέρεται ὡς ὡραιότατον τὸ ἅρμα τῆς Γερμανίας περικυκλουμένης ὑπὸ τῶν τεχνῶν, τὸ ἅρμα τῶν ἐφημερίδων, ἐν αἷς ἡ πρώτη ἐκδοθεῖσα ἐν Κολωνίᾳ ἐφημερὶς τῷ 1583 Relatio Historica καὶ ἡ ἐν Φραγκφούρτῃ ἐκδοθεῖσα τῷ 1615 ἐφημερὶς Journal, τὸ ἅρμα τῶν ἐπιστημῶν μὲ τὸν Παράκελσον, τὸν Κοπέρνικον, τὸν Γαλιλαῖον, τὸν Κέπλερ, τὸν Νεύτωνα, τὸ ἅρμα τῶν ποιητῶν μὲ τὸν Σαίξπηρ περικυκλούμενον ἀπὸ τὸν Ῥωμαῖον καὶ τὴν Ἰουλιέταν, τὸν Ἅμλετ καὶ τὴν Ὀφηλίαν, τὸν Ὀθέλλον καὶ τὴν Δυσδαιμόναν, μὲ τὸν Σερβάντην καὶ τὸν Δὸν Κισότ, μὲ τὸν Καλδερόν, τὸν Μίλτωνα, τὸν Κορνήλιον, τὸν Μολιέρον καὶ τὸν Ῥακίναν καὶ τέλος τὸ ἅρμα τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ μὲ τὸν Βολταῖρον, τὸν Φραγκλῖνον, τὸν Λινναῖον, τὸν Ῥουσώ, τὸν Κάντιον καὶ τοὺς φιλοσόφους Γρότιον, Δεκάρτ καὶ Σπινόζα.

Αἱ τελεταὶ ἔληξαν τὴν ἑσπέραν διὰ χοροῦ ἐν τῇ μεγάλῃ δημοτικῇ αἰθούσῃ, καθ' ὃν προσῆλθον καὶ ἅπαντες οἱ τῆς ἱστορικῆς πομπῆς μὲ τὰς ἐνδυμασίας των καὶ ἔβλεπέ τις ἐκεῖ τὴν Παλλάδα Ἀθηνᾶν συγχορεύουσαν μετὰ τῆς Αὐτοτυπίας καὶ τὸν Σπινόζαν μὲ τὸν Βάκχον.

*

Πλὴν τῆς Μαγεντίας κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἑορταὶ ἐδόθησαν ἐπὶ τῇ πεντακοσιετηρίδι τοῦ Γούτεμβεργ καὶ εἰς τὰς κυριωτέρας Γερμανικὰς πόλεις· εἴς τινας μάλιστα τούτων αἱ ἑορταὶ προσέλαβον καὶ πάνδημον χαρακτῆρα, ἀντιπροσωπευθέντων ἐν αὐταῖς οὐ μόνον τῶν τυπογραφικῶν συνδέσμων, οἵτινες τὰς διενήργησαν, ἀλλὰ καὶ ἐν γένει τῶν λαϊκῶν σωματείων. Ἐκ τῶν ἑορτῶν τούτων αἱ ὡραιότεραι ἐγένοντο ἐν Λειψίᾳ, τῷ κατ' ἐξοχὴν κέντρῳ τῆς τυπογραφικῆς καὶ βιβλιακῆς ἐν Γερμανίᾳ κινήσεως. Λ.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

Στὸν πατέρα μου.

Νεκρός!

Σκορπίστηκαν λοιπὸν τὰ ὄνειρά σου; ὅλος ὁ ἀγώνας τῆς ζωῆς σου ἔγεινε γιὰ νὰ χάσῃς τὸ πᾶν γιὰ μιὰ στιγμή; Λίγης ὥρας ἀγωνία, κατέβαλε ὁλόκληρης ζωῆς ἀγῶνα; Δὲν μὲ βλέπεις πιά;

Εἶσαι ὑπερήφανος. Ἔτσι πρέπει· βρίσκεσαι ψηλότερα ἀπὸ μᾶς!

Νεκρός! μὰ στὴν ψυχή μου μέσα ζωντανὸς κι' ἀξέχαστος· νεκρός! μὰ στὸ κεφάλι μου ἀντιλαλοῦν ἀκόμα τὰ λόγια καὶ τὰ διδάγματα ποῦ ξώδεψες ὁλόκληρη ζωὴ γιὰ νὰ μὲ σώσῃς· νεκρὸς μὰ μέσα στὰ δάκρυα ποῦ χύνω παρουσιάζεσαι 'μπροστά μου ὁλοζώντανος, σὰ νὰ σὲ βλέπω ἀπὸ κρύσταλλο, καθαρό, γελαστό· κάτι ψηλὰ ἐκύτταζες τὴν ὥρα ποῦ λαχταροῦσες μέσα στὴν ἀγκαλιά μου· ἔβλεπες ὅ,τι δὲν μποροῦσα νὰ 'δῶ ἐγώ, μὰ ἔβλεπες κι' ἐμένα τὸ παιδί σου καὶ προσπαθοῦσες νὰ μ' ἀγκαλιάσῃς, νὰ μὲ φιλήσῃς, κάτι νὰ μοῦ πῇς, μὰ ὁ Θάνατος ἐπῆρε τὴ μιλιά σου γιὰ νὰ τὴ μεταφέρῃ ἀλλοῦ ἐκεῖ ποῦ θὰ μεταφέρῃ καὶ τὴ δική μας. Κρύος μάρμαρο ἔμεινες τὴν ὥρα ποῦ ἑτοιμαζώσουν νὰ μ' ἀγκαλιάσῃς!

Φτυάρια... ἀξῖνες!

Τέτοια ὑποδοχὴ σοῦ κάνουν, ἄνθρωπε. Γυαλίζουν ἡ ἀξῖνες καὶ τὰ φτυάρια, εἶνε ἀκονισμένες γιατὶ τρίβονται ὅλη τὴν ἡμέρα στὸ χῶμα.

Γονατιστὸς ἀπάνω ἀπὸ τὸν Τάφο σου, σοῦ φιλῶ γιὰ τελευταία φορὰ τὸ χέρι· σὲ κυττάζω γιὰ νὰ σὲ χορτάσω, γιὰ τελευταία φορά.

Σκληρὴ ἀξίνη! ἔλαβες τὸ λόγο ἀμέσως, καὶ μὲ λίγους κτύπους ἄφησες τὰ ἀπολιθωμένα μάτια μου νὰ δοῦνε τὸν πατέρα μου, ἕνα σωρὸ χῶμα! ἔλαβες τὸ λόγο καὶ μὲ μιὰ ψυχρὴ συναυλία ποῦκαμες μὲ τὸ συνάδελφό σου τὸ φτυάρι, ἀφήρεσες γιὰ πάντα ἀπὸ μπροστά μου τὴν γλυκειὰ μορφή του.

Εἶν' ὁ σωρὸς τοῦ χώματός σου σήμερα ψηλός, πατέρα μου, πολὺ ψηλός, μὰ σὲ λίγον καιρὸ θὰ πέσῃ γιατὶ θὰ μείνῃ σκελετὸς τὸ σῶμα ποῦ ἀγωνίσθηκε σ' ὅλη του τὴ ζωή!

Ἄχ! Ἕνα σακκουλάκι μὲ 'λίγα κόκκαλα θὰ μοῦ παραδώσῃ ὁ Τάφος σὲ λίγο καιρό! Θὰ εἶνε ὁ πατέρας μου αὐτά...

Στὸ σῶμά του.

Κλεισμένα μάτια, πέστε μου, ποῦ βρίσκεται τὸ φῶς σας; μὲ βλέπουν ἄρά γε; ὄχι. Μὲ βλέπουν τὰ μάτια τῆς ψυχῆς σου ποῦ μ' ἕνα σπαρτάρισμα παράτησε τὸ σῶμα γιὰ νὰ πάῃ 'ψηλά... Τί περιφρόνησι!

Ἀμ' ἡ καρδιά σου, αὐτὸ τὸ ἀθάνατο ὄργανο τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ πόνου, τῆς χαρᾶς καὶ τῆς σκέψης δὲν κτυπᾷ πιά; Θὰ γείνῃ σκόνη; Καὶ σ' αὐτὴν θὰ 'μπῇ τὸ σκουλῆκι; ἄ! εἶνε ἄδικο, μόνο ἡ καρδιὰ δὲν ἔπρεπε νἄχῃ τὴν τύχη τῆς ἐπίλοιπης ὕλης· αὐτὴ ἔπρεπε νὰ χρυσώνεται, αὐτὴ ἔπρεπε νὰ φυλάγεται σὰν ἀτίμητο πετράδι. Καὶ ὅμως· κι αὐτὴ τὴν ἴδια τύχη θαῦρῃ.

Τὴ γλῶσσά σου τὴν ἔκοψε τοῦ χάρου τὸ σκληρὸ δρεπάνι· τίποτε δὲ θὰ λαλήσῃ πιά, τίποτα δὲ θὰ πῇ· καὶ ὅμως ἂν ἔλεγε μιὰ λέξη, ἂν ἐκουνιόταν λιγάκι, πόσες πληγὲς θὰ κλείνανε, πόσα δάκρυα θὰ σταματοῦσαν!

Ἀλλὰ τί λέω; μὲ συνεπῆρε ἡ λύπη κι' ὠνειρεύτηκα πῶς μπορεῖς νὰ μᾶς μιλήσῃς· συμπάθα με, σκιὰ τοῦ πατέρα μου, ἐγέλασα τὸν ἑαυτό μου γιὰ νὰ σταματήσω 'λίγο τοῦ δακρύου τὴν ὁρμή· 'κόντεψε νὰ ξεχάσω πῶς εἶσαι πεθαμμένος...

Ἐρημιά.

Κάτι ζητεῖ ἡ ψυχή μου νὰ 'βρῇ μέσα στὸ ρημαγμένο σπίτι. Κάτι γυρεύει τὸ μάτι μου, κι αὐτὸ τὸ κάτι εἶσαι σύ, πατέρα μου. Ἄδικα ὅμως· ἔφυγες γιὰ πάντα· τὰ μάτια μου βλέπουν τὴ σκιά σου, μὰ ταὐτιά μου ἀκοῦσαν ἀντὶ τῆς φιλόστοργης φωνῆς σου, τὴν ἀγωνία σου, τὸ τελευταῖο μαρτύριό σου τὸ μικρό· ἀγκομαχητὸ ἀκούω ἀπὸ τὸ κρεβάτι σου, τοὺς θρήνους τῆς ὀρφάνιας ἀπὸ τοὺς τέσσαρας τοίχους τοῦ σπιτιοῦ, τὸ παράπονο διακρίνω σ' ὅ,τι κι ἂν γυρίσω νὰ δῶ!

Αὐτὸ θὰ βλέπω ἀπὸ τώρα κι' ὕστερα.

Ὁ μακαρίτης!

Ἄ! αὐτὸ εἶνε φρικτὴ εἰρωνεία! Δὲ μπορεῖ νὰ χωρέσῃ μέσα στὸ κεφάλι μου. Ὁ μακαρίτης! Μὲ ξυπνᾷ αὐτὴ ἡ φράση ἀπ' τὸ λήθαργο καὶ μοῦ λέει βροντόφωνα, κάθε στιγμή: ὁ πατέρας σου 'πέθανε· πατέρα δὲν ἔχεις! Ναί, τὸ 'ξέρω, μὰ δὲ θέλω νὰ μοῦ τὸ λένε· δὲ θέλω νὰ τ' ἀκούω ἀπὸ κανένα. Δὲ θέλει ὁ καταδικασμένος νὰ ἀκούῃ κι' ἀπὸ ἄλλους τὴν καταδίκη του· τὸ ξέρει ὅμως πῶς εἶνε καταδικασμένος.

Ὁ μακαρίτης! εἶνε ἡ μαύρη λέξη ποῦ διαδέχτηκε τὸ ὄνομά σου τὸ γλυκό. Ὅποτε λέγω τὄνομά σου, θὰ λέω κι' αὐτὸν τὸ φαρμακερὸ λόγο.

Δὲν εἶσαι πιὰ ζωντανός, εἶσαι... μακαρίτης, εἶσαι... πεθαμμένος· δὲν ἔπαυσες ὅμως νὰ εἶσαι πατέρας μου!

Χρόνος.

Ἐσὺ γιατρὲ σκληρὲ καὶ ἄχαρι, ποῦ μὲ τὸ κλωθογύρισμά σου μᾶς ἀφαιρεῖς τὴν ζωή μας· ἐσὺ μόνος εἶσαι ἱκανὸς νὰ γιατρέψῃς ὅ,τι εἶνε ἀγιάτρευτο· νὰ γλυκάνῃς τὸν πικραμμένο· νὰ 'ξαστεριάσῃς τὸ συννεφιασμένο οὐρανὸ τῆς ὀρφάνιας· νὰ δώσῃς δύναμι στὸν ἀρρωστημένο. Ἐμπρός, χρόνε, τὴ δουλειά σου. Σὲ προσμένω γιὰ νὰ μὲ γιατρέψῃς σήμερα, γιὰ νὰ μὲ χαροποιήσῃς αὔριο, νὰ μὲ ποτίσῃς μὲ φαρμάκια ἀργότερα, καὶ ὕστερα;... πόσο σκληρὴ κωμῳδία γράφεις εἰς βάρος μας χρόνε! καὶ ὕστερα νὰ μὲ στείλῃς κι' ἐμένα μὲ τὴν ἄπονη φυσηνιά σου ἐκεῖ ποῦ ἔστειλες τὸν πατέρα μου, ἐκεῖ ποῦ θὰ μπορέσω νὰ κυττάξω μὲ περιφρόνηση καὶ μὲ εἰρωνικὸ χαμόγελο τὴ δύναμή σου!

Αγγ. Α. Κοσμης

ΠΟΙΚΙΛΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ

[*Ἐκ τῶν σχολικῶν ἀναμνήσεων τοῦ δὲ-Ἀμίτσι*].

Ὁ γλυκύτατος Ἰταλὸς συγγραφεὺς Ἐδμόνδος δὲ Ἀμίτσι ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τῆς Νέας Ἀνθολογίας δημοσιεύει ἀναμνήσεις τοῦ Σχολείου. Ἕνεκα τῆς χάριτος τῆς διηγήσεως συγκινητικῶς ἅμα καὶ ζωηρῶς κεχρωματισμένης αἱ ὡραιότηται αὗται σελίδες ἀναγινώσκονται ἀπνευστί, ἰδοὺ δὲ μικρότατον τούτων δεῖγμα ἐκ τοῦ Κεφαλαίου τοῦ ἐπιγραφομένου ὡς ἄνω.

«Τὸ τρίτον ἔτος τοῦ σχολείου ὁμοῦ μὲ τὴν γραμματικὴν ἀπέκτησα καὶ τρομερὸν καθηγητήν. Εἶχε μακρὸν πρόσωπον καθ' ὁλοκληρίαν ἐξυρισμένον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔλαμπον δύο ὀφθαλμοὶ ψυχροὶ καὶ διαπεραστικοί. Ἦτο εἶδος ἱερεξεταστοῦ μᾶλλον ἢ διδασκάλου. Δὲν μᾶς ἐπέτρεπε νὰ στρέψωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς οὔτε πρὸς δεξιὰ οὔτε πρὸς ἀριστερά, οὔτε νὰ ἐκτείνωμεν τοὺς πόδας. Ἐδίδασκεν ὡσεὶ νὰ ἔψαλλε νεκρώσιμον ἀκολουθίαν. Εἶχε τὴν μανίαν τῶν καλογεγραμμένων τετραδίων. Ἕκαστος ἡμῶν ἐκράτει μίαν δωδεκάδα· τετράδιον διὰ τὰς ἰταλικὰς φράσεις, τετράδιον διὰ τὰς λατινικὰς φράσεις, τετράδιον διὰ τὴν ἰταλικὴν γραμματικήν, τετράδιον διὰ τὴν λατινικὴν γραμματικήν, τετράδιον διὰ τὰ ἠθικὰ παραγγέλματα, τετράδιον διὰ τὴν μυθολογίαν, τετράδιον. . . . . καὶ ποῦ νὰ τὰ ἐνθυμηθῶ πλέον. Ποτὲ δὲν ἐθύμωνεν, ἦτο δὲ πάντοτε ἀπολύτως κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἀλλ' ἡ γλῶσσα ἣν μετεχειρίζετο μὲ ὅλην τὴν ψυχραιμίαν ἦτο φοβερά. Εἰς τὸ παραμικρὸν λάθος τῆς γραμματικῆς ἀνέκραζεν «ἄ! παληομπερμάντη.—Ἀτιμάζεις τὴν οἰκογένειάν σου! — Προδίδεις τὴν πατρίδα! — Θὰ τελειώσῃς εἰς τὴν καρμανιόλα. — Εἶσαι ἀπαίσιος. . . . .».

»Μετὰ δύο μῆνας ὑπὸ τὸν διδάσκαλον τοῦτον κατέστημεν δοῦλοι τρέμοντες. Ἤμεθα ἀληθεῖς μάρτυρες τῆς νέας μεθόδου, ἀποβλακωθέντες ἀπὸ τὰ ἀνώμαλα ῥήματα. Τὴν κατάστασιν ὅλων μας ἐσυμβόλιζεν ὁ μέγας Ἐσταυρωμένος ὁ καρφωμένος εἰς τὸν τοῖχον ἄνωθι τῆς ἕδρας τοῦ διδασκάλου!

»Ἡ ἀνάμνησις τριῶν συμμαθητῶν μου ἐχαράχθη βαθύτατα ἐν ἐμοί. Ὁ εἷς τούτων ἐκαλεῖτο Γάττι καὶ ἦτο ὁ μόνος μεταξὺ ἡμῶν, ὅστις δὲν ἐφοβεῖτο τὸν Ἐτζελῖνον (τὸν τρομερὸν διδάσκαλον), καὶ διὰ τοῦτο πάντες τὸν ἐθεωροῦμεν μετὰ θαυμασμοῦ ὡς τινα ὑπερφυσικὸν ἥρωα. Ἦτο ἡ προσωποποίησις ἀπέναντι τοῦ τυράννου, τοῦ μυστικοῦ πνεύματος τῆς ἐν τῇ τάξει κοχλαζούσης ἐπαναστάσεως. Μᾶς ἐξεδικεῖτο γενναιότατα, οὐχὶ ἀποκρινόμενος μετ' αὐθαδείας, ἀλλὰ μετὰ ψυχρότητος ἀδιαφορῶν ἐν πᾶσι καὶ μετὰ σταθερᾶς βουλήσεως ἀρνούμενος νὰ ἐργασθῇ. Οὐδὲν δ' ἴσχυεν, οὔτε ἀπειλαί, οὔτε ὑποσχέσεις, οὔτε παρατηρήσεις ἵνα μεταβάλῃ τὴν στάσιν του ταύτην. Ὁ καθηγητὴς τὸν ἔθετε γονατιστὸν εἰς τὸ ἄκρον τῆς κλίμακος τῆς ἕδρας, καὶ ὁ ἥρως οὗτος διέμενεν ἐκεῖ ὥρας ὁλοκλήρους εὐθυτενὴς καὶ μὲ τὸ μέτωπον ὑψηλά, ἐν τοποθεσίᾳ ἀγγέλου ἀποστάτου κατὰ τῆς Γραμματικῆς, ἐνῷ εἰς τὰ ὄμματα ἡμῶν ἀναπαριστάνετο μέγας ὡς ἄγαλμα τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Ὦ ψυχὴ ὑπερήφανος καὶ καταδεκτική! Ὅπου καὶ ἂν εὑρίσκεσαι τώρα, εἴθε ὁ βραδέως ἐρχόμενος οὗτος χαιρετισμὸς θαυμασμοῦ ἑνὸς ἀρχαίου συντρόφου σου ἐν τῇ δουλείᾳ νὰ φθάσῃ μέχρι σοῦ».

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ὁ Λουδοβῖκος ΙΑ' τῆς Γαλλίας δὲν διεκρίνετο ἐπὶ καθαριότητι.

Κάποτε εἷς τῶν φρουρῶν του παρετήρησεν εἰς τὸ ἔνδυμα τῆς μεγαλειότητός του μίαν φθεῖραν, ἐπλησίασεν, ἔλαβεν αὐτὴν καὶ τὴν ἀπέρριψε χωρὶς νὰ φανῇ τί ἦτο.

Ὁ βασιλεὺς ἠρώτησεν· ἐκεῖνος ἀπέφευγε ν' ἀπαντήσῃ, ἀλλ' ἐπὶ τέλους βιασθείς, εἶπε:

— Μεγαλειότατε, ἦτο μιὰ ψεῖρα.

—Ἀπόδειξις ὅτι εἶμαι ἄνθρωπος! ἀνεφώνησεν ὁ Λουδοβῖκος καὶ διέταξε νὰ δώσουν τεσσαράκοντα τάλληρα εἰς τὸν χρηστὸν θεράποντα.

Μετά τινα καιρὸν εἷς ἐκ τῶν αὐλικῶν θέλων νὰ φανῇ ἐπίσης ἀρεστὸς εἰς τὸν ἡγεμόνα, πλησιάζει καὶ προσποιεῖται ὅτι τινάσσει κάτι ἀπὸ τὸ ἔνδυμά του.

— Τί εἶνε; ἐρωτᾷ πάλιν ὁ βασιλεύς.

—Ἕνας ψύλλος, μεγαλειότατε, ἀπαντᾷ μετὰ προσποιητῆς συστολῆς ὁ αὐλικός.

—Ἄθλιε, κράζει μετὰ θυμοῦ ὁ Λουδοβῖκος, μὲ περνᾷς λοιπὸν διὰ σκύλον!

Καὶ ἀντὶ τεσσαράκοντα ταλλήρων διέταξε νὰ δώσουν τεσσαράκοντα ῥαβδισμοὺς εἰς τὸν αὐλικόν.

*

Ἐν τῇ ὁδῷ Σταδίου.

Παιδίον βλέπει αὐτοκίνητον ἅμαξαν τρέχουσαν δρομαίως.

— Μπαμπᾶ, λέγει, κοίτταξε αὐτὴν τὴν ἅμαξαν ποῦ τρέχει νὰ βρῇ τὰ ἄλογά της.

ΥΓΙΕΙΝΗ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Χρησιμεύουν οἱ μίσχοι τῶν κερασίων;

— Οἱ μίσχοι τῶν κερασίων χρησιμεύουσι κατὰ τῆς ψαμμιάσεως. Πρὸς τοῦτο ἀποκοπτόμενοι δέον νὰ ἐντίθενται ἀμέσως εἰς λεκάνην ὕδατος. Ἀφοῦ δὲ συναχθῶσιν ἀρκετοί, τὸ ὕδωρ τοῦτο μετὰ τῶν μίσχων βράζεται εἰς σιγανὸν πῦρ καὶ κατόπιν ἀφοῦ ψυχθῇ πινόμενον κατὰ δόσεις χρησιμεύει κατὰ τῆς ψαμμιάσεως.

Οἱ μίσχοι δύνανται ἐπανειλημμένως νὰ βρασθῶσι.

Ποία ἡ ὑγιεινὴ σημασία τῶν θαλασσίων λουτρῶν;

— Τὰ θαλάσσια λουτρὰ πᾶν ἄλλο εἶνε ἢ πανάκεια, ὅπως νομίζουν πολλοί. Ὑπάρχουν μάλιστα χρόνιαι παθήσεις, ὅπως τὰ καρδιακὰ νοσήματα, ἡ ποδάγρα, ἡ αἱμόπτυσις, ἡ προχωρημένη φυματίωσις, ἐπὶ τῶν ὁποίων τὰ θαλάσσια λουτρὰ δύνανται νὰ ἐπιδράσωσι βλαβερώτατα. Ὅθεν καλὸν εἶνε πρὶν ἢ ἀρχίσῃ τις τὰ κατὰ παράδοσιν θερινὰ θαλάσσια λουτρά του νὰ συμβουλευθῇ ἰατρὸν καὶ μάλιστα οὐχὶ τὸν τυχόντα.

ΓΝΩΜΑΙ

ΠΑΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ

Ὅπως ὅταν δὲν βρέχῃ τότε εὐκόλως σοὶ προσφέρει ὁ φίλος τὸ ἀλεξιβρόχιόν του, οὕτω καὶ ἐκεῖνος ὅστις προσκαλεῖ εἰς γεῦμα προσκαλεῖ συνήθως ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην τοῦ ψαγητοῦ.

*

Ὁ ἔχων πνεῦμα εἶναι περιττὸν νὰ τὸ ἐπιδεικνύῃ. Ὅλος ὁ κόσμος τὸ γνωρίζει καὶ τὸ βλέπει.

*

Μετὰ περιπετείας τοῦ βίου καὶ μετ' ἐπάνοδον εἰς παλαιὰς ἡμέρας εὐτυχίας, πάντοτε παρατηρεῖται ὅτι κατὰ τὰς δυσχερεῖς περιστάσεις στενώτατος φίλος ὑπῆρξεν ὁ ἀσπονδότατος ἐχθρός.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Τὸ μεγαλήτερον ἐργοστάσιον πυρείων.

Ἐν τῇ Σουηδικῇ πόλει Τιδαχόλμ, ἥτις δὲν ἀριθμεῖ ἢ 3300 κατοίκους εὑρίσκεται τὸ μεγαλήτερον ἐργοστάσιον πυρείων τοῦ κόσμου ὁλοκλήρου, ἐν ᾧ ἐργάζονται σχεδὸν πάντες οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως. Τὸ ἐργοστάσιον τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται Ἥφαιστος καταναλίσκει καθ' ἕκαστον ἔτος 600 χιλιάδας κυβικοὺς πόδας ῥητινώδους ξύλου, τὸ ὁποῖον ἀποδίδει δισεκατομμύρια πυρείων. Ἡ μέση αὐτοῦ παραγωγὴ εἶναι 200 ἑκατομμυρίων πυρείων καθ' ἑκάστην, τὰ ὁποῖα δι' ὁλόκληρον τὸ ἔτος παρουσιάζουσι ποσότητα 75 δισεκατομμυρίων. Τριακόσιαι μηχαναὶ κινούμεναι διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ μετασκευάζουσι, κόπτουσι καὶ ἐπικολλῶσι καθ' ἑκάστην πλέον τῶν 900,000 κυτίων. Τὸ βάρος μόνον τῶν ἐπιγραφῶν, αἵτινες ἐπικολλῶνται ἐπὶ τῶν κυτίων, ἀνέρχεται εἰς 124,000 χιλιόγραμμα κατ' ἔτος καὶ τὸ βάρος τῆς χρησιμευσμένης διὰ τὰ κυτία κόλλας ὑπερβαίνει τὰ 18,000 χιλιόγραμμα.

Τὰ ὀπωροφόρα δένδρα ἐν Λουξεμβούργῳ.

Ἐν τῷ μεγάλῳ δουκάτῳ τοῦ Λουξεμβούργου οἱ δῆμοι ὑπεχρεώθησαν ὅπως εἰς τὰς ἀγροτικὰς ὁδοὺς ἐμφυτεύσωσι διὰ τὰς εἰς τὰ ἄκρα αὐτῶν δενδροστοιχίας ὀπωροφόρα δένδρα. Οὕτω δὲ σήμερον καὶ πρόσοδος ἐπῆλθεν εἰς τοὺς δήμους, διότι οἱ καρποὶ τούτων ἐνοικιάζονται, καὶ καλλωπισμός. Ἐνῷ δὲ τῷ 1870 30 μόνον ὀπωροφόρα δένδρα καὶ τῷ 1883 3194 ἦσαν περυτευμένα εἰς τὰς ἀγροτικὰς ὁδούς, τῷ 1899 ταῦτα ἀνῆλθον εἰς 12,300, ὧν ἡ πρόσοδος ἀνῆλθεν εἰς 49,966 φράγκα.

Ἐκ τῶν δένδρων τούτων τὰ μὲν πλεῖστα εἶναι αἱ ἀπιδέαι, ἔρχονται δὲ κατόπιν αἱ μηλέαι καὶ αἱ κερασέαι.

Ποδομετρική.

Τίς θὰ ὑπέθετέ ποτε ὅτι αἱ διαστάσεις τοῦ ποδός, τὰς ὁποίας σημειώνει ὁ ὑποδηματοποιὸς ὁσάκις δοθῇ πρὸς αὐτὸν παραγγελία ὑποδημάτων, ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς πειστήρια περὶ τῆς ταυτότητος προσώπου ὑπόπτου καταζητουμένου ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης; Καὶ ὅμως τοιοῦτό τι συνέβη ἐσχάτως εἰς Παρισίους.

Οἱ μύες καὶ ἡ πανώλης.

Ὁ γραμματεὺς τοῦ Β. ἰατροσυνεδρίου κ. Βασίλειος Πατρίκιος ἐξέδωκεν ἐγκρίσει τοῦ ἰατροσυνεδρίου καὶ ἀναλώμασι τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν τεῦχος προωρισμένον νὰ διανεμηθῇ δωρεάν, περὶ τῆς δράσεως τῶν μυῶν ἐν τῇ διαδόσει τῆς πανώλους καὶ περὶ προφυλάξεως ἀπὸ τῆς πανώλους διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν μυῶν. Ἐκ τοῦ τεύχους τούτου ἐρανιζόμεθα τὰ ἑξῆς περὶ τῆς ἱστορίας τῆς δράσεως τῶν μυῶν ἐν τῇ διαδόσει τῆς πανώλους.

«Ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἶναι γνωστὴ ἡ δρᾶσις αὕτη. Τὰς πρώτας γραπτὰς πληροφορίας εὗρεν ὁ Hankin εἰς τὰ ὑπομνήματα τοῦ Ichangir-Schangir αὐτοκράτορος τῶν Ἰνδιῶν περὶ τῆς εἰς Ἄγρα τοῦ κυβερνείου τοῦ Ἰνδοστὰν ἐνσκηψάσης πανώλους τῷ 1618. Οἱ ἰθαγενεῖς κάτοικοι τῶν Ἰμαλαΐων, ὅπου ἡ πανώλης ἐνδημεῖ ὡς καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Κινεζικῆς νήσου Φορμόζας γινώσκουσι καὶ φοβοῦνται τὴν τοιουτότροπον τῆς νόσου διάδοσιν. Θεωρεῖται μάλιστα ὡς βέβαιον ὅτι πάσης ἐπιδημίας πανώλους προηγεῖται ἐπιζωοτία μεταξὺ τῶν μικρῶν τρωκτικῶν τῶν ἀγεληδὸν βιούντων εἰς τὰς τῆς κεντρικῆς Ἀσίας στέππας, ἐξ ὧν ὁρμῶνται μετάγοντα τῆς νόσου τὰ σπέρματα εἰς τὰς ὑπ' ἀνθρώπων κατῳκημένας χώρας. Τῷ 1881 ἐφείλκυσαν τὸ πρῶτον τὴν προσοχὴν τῶν Εὐρωπαίων ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου οἱ Γάλλοι ἀπόστολοι τοῦ Γιουνὰν καὶ ὁ ἐν Μὸνγκ-Τσὲ πρόξενος τῆς Γαλλίας κ. Rocher. Βραδύτερον, τῷ 1893, ἄλλοι ἐκύρωσαν δι' ἰδίων παρατηρήσεων τὰς προγενεστέρας, ἀλλ' εἰς τὸν Yersin κυρίως ὀφείλεται ἡ γνῶσις ὅτι ἡ ἐπίσκηψις ἐπιδημίας πανώλους εἰς χώραν τινὰ προαγγέλλεται συνήθως δι' ὁμοίας νόσου, ἥτις προσβάλλει τοὺς ποντικούς, ὧν ἡ καταστροφὴ προφυλάσσει ἀπὸ τῆς ἐνσκήψεως τῆς ἐπιδημίας καὶ ὅτι ἡ πανώλης μεταδίδεται κυρίως διὰ τῶν ποντικῶν καὶ τῶν παρασίτων αὐτῶν, ψύλλων κτλ. Νεώτεραι ἐπιμελεῖς ἔρευναι ἐκύρωσαν τὴν γνώμην ταύτην».

Αἱ χρήσεις τοῦ χάρτου.

Εἰς τὰς πολλὰς μέχρι τοῦδε ἐφαρμογὰς τοῦ χάρτου, χρησιμεύοντος ὡς γνωστὸν πρὸς κατασκευὴν τροχῶν, ποδηλάτων, οἰκιῶν, λιθοστρώτων καὶ κανονίων ἀκόμη, ἂς προσθέσωμεν καὶ τὰς ἑξῆς. Εἰς τὴν Κορέαν κατασκευάζουσιν εἶδος χάρτου κιτρινωποῦ κατωτέρου μὲν τὴν ποιότητα τοῦ Κινεζικοῦ, ἀλλ' ὅστις εἶνε διαφανέστατος καὶ ἔχει μεγάλην ἀντοχήν, ἐπαλειφόμενος δὲ δι' ἐλαίου χρησιμεύει διὰ τὰ παράθυρα ἀντὶ ὑαλοπινάκων. Ὁ αὐτὸς χρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν ὡραιοτάτων ἐπίπλων.

Ἐν δὲ τῇ Ἰαπωνίᾳ κατεσκεύασαν τελευταίως λεπτότατον χάρτην ἐκ μεταξωτῶν ἰνῶν, ὅστις χρησιμεύει δι' ὡραιότατα μανδήλια, ἐφ' ὧν μάλιστα ἀποτυπώνονται ἢ καὶ ζωγραφίζονται ποικίλαι παραστάσεις.

Ἀλλὰ προέβησαν καὶ περαιτέρω. Διὰ τὸ θέρος κατεσκευάσθησαν καὶ πωλοῦνται ἐν Ἰαπωνίᾳ ἐλαφρότατα ἀλλὰ καὶ στερεώτατα ἐνδύματα ἐκ τοῦ χάρτου τούτου.

Νέα πειράματα τοῦ ἄνευ συρμάτων τηλεγράφου.

Ἡ ἄνευ συρμάτων τηλεγραφία κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Μαρκόνη καθ' ἑκάστην ποιεῖται καὶ νέας κατακτήσεις. Τελευταίως ἐγένοντο νέα πειράματα ἐν Βρέστῃ ὑπὸ τοῦ ὑποπλοιάρχου κ. Τισσὸ καθηγητοῦ τῆς φυσικῆς ἐπὶ τοῦ διὰ ναυτικὴν σχολὴν χρησιμεύοντος πλοίου Βόρδα. Ὁ κ. Τισσὸ ἠδυνήθη νὰ λάβῃ καθαρώτατα τηλεγραφήματα ἐκ τοῦ ταξιδεύοντος πλοίου Μασσένα ἐξ ἀποστάσεως 35 ναυτικῶν μιλίων ἤτοι 65 χιλιομέτρων.

Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν ἄνευ συρμάτων τηλεγραφίαν τὸ μόνον μέχρι τοῦδε δυσάρεστον ἦτο ὅτι δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἐχεμυθία εἰς τὰ διαβιβαζόμενα τηλεγραφήματα, ὁ κ. Τομμάζι παρουσίασεν εἰς τὴν γαλλικὴν ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν συσκευήν, καθ' ἣν ἡ ἐχεμυθία τηρεῖται τοῦ λοιποῦ πλήρης εἰς τὰ διαβιβαζόμενα τηλεγραφήματα.

Κανονιοβολισμὸς κατὰ τῆς χαλάζης.

Πολλὰ ἐγένοντο πειράματα καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν κανονιοβολισμὸν κατὰ τῶν νεφῶν πρὸς ἀποτροπὴν κυρίως κατὰ τῆς χαλάζης καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἐπερχομένων ζημιῶν. Τὰ πειράματα δὲ ταῦτα ἐπέτυχον καὶ ἤδη ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Στυρίᾳ λειτουργοῦσι 1995 σταθμοὶ ἀμύνης κατὰ τῆς χαλάζης.

Κανονιοβολοῦσι δὲ κατὰ τῶν νεφῶν δι' ὅλμου ἐκ χάλυβος καὶ ὁ οὕτω προξενούμενος ἐν τῷ ἀέρι κλονισμὸς διαλύει τὰ νέφη τῆς χαλάζης. Ἐὰν ἡ χάλαζα ἤρξατο πίπτουσα, μεταβάλλεται ἀμέσως εἰς χιόνα ἢ βροχήν.

Κατὰ τὰς γενομένας παρατηρήσεις εἷς ὅλμος ἀρκεῖ νὰ προφυλάξῃ 25 ἑκτάρια, ἡ δὲ δαπάνη ἀνέρχεται εἰς 20 φράγκα κατὰ ἑκτάριον τὸ πολύ. Ἐκ τούτων 5 στοιχίζει ἡ ἀγορὰ τοῦ ὅλμου καὶ 15 φρ. ἀπαιτοῦνται διὰ τὰ ἐτήσια ἔξοδα.

Εὐεργετικώτατος ἵππος.

Μεταξὺ τῶν μεγάλων εὐεργετῶν τῆς ἀνθρωπότητος πρέπει νὰ καταταχθῇ καὶ εἷς ἵππος, τὸν ὁποῖον ἐδώρησε Κουβαΐός τις γαιοκτήμων εἰς τὸ βακτηριολογικὸν ἐργαστήριον τῆς Ἀβάνας. Ὁ ἵππος οὗτος ὑπέστη τριάκοντα ἑπτὰ ἀφαιμάξεις, ἀφοῦ πρῶτον ἐγένοντο ἐπ' αὐτοῦ ἐνέσεις διφθεριτικῆς τοξίνης. Ἐκ δὲ τοῦ ἀντιδιφθεριτικοῦ ὀροῦ, τὸν ὁποῖον ἐξήγαγον παρεσκεύασαν δόσεις ἀρκούσας πρὸς διάσωσιν 1850 ἀσθενῶν παιδίων.

Ἡ ἀξία τεχνητοῦ ἀνθρώπου.

Τί θὰ ἐστοίχιζεν ἡ κατασκευὴ ἑνὸς ἀνθρώπου τεχνητοῦ; Τοῦ προβλήματος τούτου τὴν λύσιν ἐπεχείρησε γερμανὸς στρατιωτικὸς ἰατρός, ὅστις ἔτυχε νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν του ἕνα ἀτυχῆ ἀπόμαχον τοῦ 1870, οἰκτρῶς ἠκρωτηριασμένον, τοῦ ὁποίου ἔλειπον οἱ βραχίονες, αἱ κνῆμαι καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ προσώπου, πάντα δὲ ταῦτα εἶχον ἀντικατασταθῇ διὰ τεχνητῶν. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ γερμανοῦ ἰατροῦ στοιχίζουν:

Ἓν ζεῦγος τεχνητῶν βραχιόνων . .	φρ.	450
Χεῖρες μὲ τὰς ἀρθρώσεις	»	280
Ρὶς τεχνητὴ ἐκ μετάλλου	»	500
Ζεῦγος ὤτων τελείων.	»	650
Ὀδοντοστοιχία ἀρίστη μετ' οὐρανίσκου ἐκ πλατάνης	»	450
Ἓν ζεῦγος ὀφθαλμῶν	»	140
		2470

Ὥστε διὰ τὴν κατασκευὴν τεχνητοῦ ἀνθρώπου, ἢ μᾶλλον διὰ τὴν ἐπισκευὴν ἐντελῶς ἠκρωτηριασμένου, χρειάζονται περὶ τὰς $2\,^1/_2$ χιλιάδας φράγκων.

Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ὑπήκοοι.

Ἄγγλος οἰκονομολόγος ὑπελόγισεν ὡς ἑξῆς τὴν δαπάνην, ἣν καταβάλλουσιν οἱ διάφοροι ὑπήκοοι διὰ τοὺς ἀνωτάτους ἄρχοντάς των.

Τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ Σουλτᾶνος, διὰ τὸν ὁποῖον ἕκαστος ὑπήκοος καταβάλλει ἐτησίως 3 φρ. χρ. Κατόπιν ἔρχεται ὁ βασιλεὺς τῶν Βέλγων καὶ ὁ τῶν Ἑλλήνων 50 ἑκατοστὰ τοῦ χρυσοῦ φράγκου· ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας 45· ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας 44· ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας 40· ὁ Τσάρος 35· ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας 31· ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας 2. Ἐκ τῶν προέδρων τῶν Δημοκρατιῶν: ὁ τῆς Βορειαμερικανικῆς Συμπολιτείας ἐπιβαρύνει διὰ 22 ἑκατοστῶν ἕκαστον τῶν ἀμερικανῶν πολιτῶν· ὁ τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας διὰ 9 καὶ ὁ τῆς Ἑλβετικῆς Ὁμοσπονδίας διὰ 6 χιλιοστῶν τοῦ φράγκου.

Εἶνε εὐνόητον ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Βέλγοι δαπανῶσι περισσότερον διὰ τοὺς βασιλεῖς των, διότι εἶνε ὀλιγαριθμότεροι καὶ καταμερίζεται κατὰ μείζονα εἰς ἕκαστον ἀναλογίαν ἡ δαπάνη τῆς βασιλικῆς παραστάσεως.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΒΙΟΥ

Καταστροφὴ τῶν ἀκρίδων.

Ἐν Ἱσπανίᾳ ἐφηρμόσθη ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν ἀκρίδων ἡ γαζολίνη. Συνάζουσι τὰς ἀκρίδας ἅμα ἐκκολαφθῶσιν εἰς σωροὺς διὰ σαρώθρων καὶ βαντίζοντες αὐτὰς διὰ γαζολίνης ἐμβάλλουσι πῦρ.

Καταστροφὴ τῶν κατσαρίδων.

Συνιστῶνται σήμερον ὡς ἀποτελεσματικὸν κατὰ τῆς καταπολεμήσεως τῶν κατσαρίδων οἱ κόκκοι τοῦ Μαρκετάν, οἵτινες εὑρίσκονται εἰς τὰ φαρμακεῖα.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ — 2586